

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์คำสอนขงจื้อที่ปรากฏในนวนิยายไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติและแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาขงจื้อ

๒.๑.๑ ประวัติขงจื้อ

๒.๑.๒ ปรัชญาขงจื้อ

๑) ชื่อและความหมายของปรัชญาขงจื้อ

๒) แนวคิดและคำสอนของปรัชญาขงจื้อ

๒.๑.๓ บทบาทของปรัชญาขงจื้อ

๑) บทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านการเมืองการปกครอง

๒) บทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านสังคมและวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

๒.๒.๑ อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรม

๒.๒.๒ ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม

๒.๒.๓ คุณค่าของวรรณกรรม

๒.๓ ความเข้าใจเกี่ยวกับนวนิยาย

๒.๓.๑ ความหมายและลักษณะของนวนิยาย

๒.๓.๒ ประเภทของนวนิยาย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

๒.๔.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอน

๒.๔.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับขงจื้อ

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติและแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาขงจื้อ

ขงจื้อเป็นนักปราชญ์ที่คนจีนเคารพนับถือและยกย่องเป็นอย่างมาก การศึกษาประวัติความเป็นมาของขงจื้อซึ่งเป็นพื้นฐานที่ใช้ศึกษาปรัชญาขงจื้อตามที่นักวิชาการได้อธิบายมีต่อไปนี้

๒.๑.๑ ประวัติขงจื้อ

นักวิชาการด้านปรัชญาจีนได้เขียนประวัติของขงจื้อไว้มากมาย ดังเช่น ทองแถม นารถจางและปรกรณ์ ลิ้มปนูสรณ์ (๒๕๕๑ : ๑๑-๑๒) ไกรศรี นิมมานเหมินท์ (๒๕๓๘ : ๑๙) ทศ คณนาพร (๑๕๕๕ : ๓๔-๓๖) อนันต์ จันทร์เจริญ (๒๕๕๔ : ๒๓-๒๕) มีสาระโดยสังเขปสอดคล้องกับเฟิง อิว หลัน (冯友兰 ส.สุวรรณ ผู้แปล. ๒๕๔๔ : ๓๙) สรุปได้ดังนี้

ขงจื้อ แซ่ข่ง ชื่อ ชิว เกิดเมื่อ ๕๕๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช มีชีวิตอยู่ปลายยุคชุนชิว (๗๒๒-๔๘๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เกิดในรัฐหลู่ เมืองโจวอี้ (คือ อำเภอซีฝู มณฑลซันตงในปัจจุบัน) มีบรรพบุรุษเป็นขุนนางเชื้อพระวงศ์รัฐซ่ง ในสมัยราชวงศ์โจว ตระกูลของขงจื้อได้สูญเสียฐานะขุนนาง บรรพบุรุษของท่านจึงหนีภัยคุกคามอพยพไปตั้งรกรากในรัฐหลู่ ชีวิตในวัยเยาว์ยากจนมาก จนขงจื้อ อายุได้ ๕๐ ปีจึงได้เข้ารับราชการในราชสำนักเมืองหลู่ ภายหลังได้เลื่อนขึ้นเป็นอำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ แต่ต่อมาก็ถูกกลั่นแกล้งใส่ร้าย ทำให้ต้องลาออกจากราชการ ตั้งแต่นั้นมาขงจื้อได้เดินทางไปตาม เมืองต่าง ๆ เป็นเวลายาวนานถึง ๑๓ ปี โดยเผยแพร่อุดมการณ์ปณิธานการเมืองและสังคม แต่ขงจื้อ ก็ไม่ประสบความสำเร็จจึงเดินทางกลับสู่เมืองหลู่ และถึงแก่กรรมเมื่อ ๔๗๙ ปีก่อนคริสต์ศักราช

อุดมพร อมรรธรรม (๒๕๕๓ : ๖-๑๐) ได้กล่าวถึงประวัติของขงจื้อสอดคล้องกับ เฝิง อิว หลัน (冯友兰) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมว่า บิดาของขงจื้อชื่อชู่เสียนโห มีอาชีพเป็นทหาร ขึ้นผู้น้อยถึงแก่กรรมตั้งแต่ขงจื้ออายุ ๓ ขวบ มารดาชื่อซิงไส่ ขงจื้อมีพี่น้องทั้งหมด ๙ คน ตัวเขาเอง เป็นคนสุดท้อง ครอบครัวของขงจื้อยากจน จึงทำให้เขาต้องทำงานหนักตั้งแต่ยังเด็กเพื่อช่วยเหลือ ครอบครัว อายุ ๒๐ ปีก็แต่งงาน มารดาของขงจื้อได้ถึงแก่กรรมเมื่อขงจื้ออายุได้ ๒๓ ปี ระหว่าง ที่ไว้ทุกข์ให้แก่มารดานั้น ขงจื้อได้ศึกษาประวัติศาสตร์ บทกวี ปรัชญา ประเพณีและพิธีกรรมจนรอบรู้ เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ขงจื้อสนใจทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศ เข้ารับราชการและ ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด ด้วยการเสนอแนะแนวทางการปกครองประเทศ จนได้รับตำแหน่งต่าง ๆ ทางการเมืองหลายตำแหน่ง

เมื่อมารดาถึงแก่กรรมลง ขงจื้อได้ออกจากราชการและตั้งโรงเรียนสอนวิชาความรู้ ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่เด็กหนุ่มและผู้คนที่สนใจจะเรียน ขงจื้อสอนให้ลูกศิษย์ทุกคนได้รับความรู้เท่าเทียมกันหมดโดยไม่มีเลือกชนชั้นและฐานะ เมื่ออายุประมาณ ๕๐ ปี ได้รับแต่งตั้งเป็น ผู้ปกครองเมืองจุงตูในแคว้นสวี่ ขงจื้อได้ทำงานอย่างเต็มที่ ทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุข บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น จนเจ้าเมืองอื่น ๆ เกิดความอิจฉาจึงหาหนทางทำลายชื่อเสียงของเขา ขงจื้อจึง ขอลาออกจากราชการ หลังจากลาออกจากราชการขงจื้อได้กลับไปเผยแพร่คำสอนให้แก่ประชาชน ผู้ที่สนใจ ขงจื้อถึงแก่กรรมลงเมื่ออายุ ๗๓ ปี

รัตยา สารธรรม (๒๕๓๒ : ๙) ได้กล่าวถึงประวัติของขงจื้อในทำนองเดียวกันและ กล่าวยกย่องว่า ขงจื้อเป็นนักคิด นักการเมือง นักศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ของจีน เป็นศาสดาแห่งลัทธิขงจื้อที่ ชาวโลกรู้จักกันดี

สรุปได้ว่า ตามประวัติ ขงจื้อเป็นคนแซ่ “ข่ง” ชื่อ “ชิว” ฉายา “จิงนี่” เกิดเมื่อ ๕๕๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช ในปลายยุคชุนชิว (๗๒๒-๔๘๑ ปีก่อนคริสต์ศักราช) รัฐหลู่ เมืองโจวอี้ ขงจื้อ เกิดในครอบครัวที่ยากจนซึ่งเคยเป็นชนชั้นสูงมาก่อน พ่อถึงแก่กรรมลงเมื่อขงจื้อยังเป็นเด็กจึงต้อง ทำงานเพื่อช่วยครอบครัว ขงจื้อสนใจการเรียนและศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในด้านต่าง ๆ ด้วยตนเอง จึงกลายเป็นคนรอบรู้ ขงจื้อได้แต่งงานและมีบุตรเพียงคนเดียว จนกระทั่งอายุ ๕๐ ปีขงจื้อจึงได้เข้ารับ ราชการในราชสำนักเมืองหลู่ ชีวิตราชการของขงจื้อไม่ประสบความสำเร็จจึงทำให้เขาต้องลาออกจาก ราชการและเผยแพร่ความคิดของตนตามรัฐต่าง ๆ เมื่ออายุ ๖๘ ปี ขงจื้อได้อุทิศตนให้แก่การสอน หนังสือ และถึงแก่กรรมในปี ๔๗๙ ก่อนคริสต์ศักราชเมื่ออายุ ๗๓ ปี

๒.๑.๒ ปรัชญาขงจื้อ

การศึกษาปรัชญาขงจื้อมีขอบข่ายสาระสำคัญแบ่งเป็นชื่อและความหมายของปรัชญาขงจื้อ แนวคิดและคำสอนของปรัชญาขงจื้อ ดังต่อไปนี้

๑) ชื่อและความหมายของปรัชญาขงจื้อ

นักวิชาการได้อธิบายชื่อและความหมายของปรัชญาขงจื้อไว้ดังต่อไปนี้

สิทธิ์ บุตรอินทร์ (๒๕๕๔ : ๑๙๑) ได้กล่าวว่าปรัชญาสายขงจื้อเรียกว่า มนุษยนิยมแนวปรัชญาจีนหรือปรัชญาจีนระบบมนุษยนิยม เรียกตามภาษาปรัชญาตะวันตกว่า The Chinese Philosophy of Humanism

เฟิง อิว หลัน (冯友兰 ส.สุวรรณ ผู้แปล. ๒๕๔๔ : ๓๖) ได้กล่าวว่า สำนักปรัชญาหยู (หยูเจีย) ทางเอกสารตะวันตกเรียกว่าสำนักปรัชญาขงจื้อ แต่ความหมายที่แท้จริงของอักษร “หยู” คือ “อ้วนชื่อ” หรือนักวิชาการ

ธนู แก้วโอภาส (๒๕๓๖ : ๑๒๘) ได้กล่าวว่า ชาวตะวันตกใช้คำว่า “Confucianism” ซึ่งเชื่อกันว่าตรงกับคำในภาษาจีนของคำว่าจูเจีย แต่คำว่า “Confucianism” ที่ชาวตะวันตกใช้ไม่ได้ หมายถึงที่จีนใช้อยู่ เพราะคำว่า “จูเจีย” ของจีนหมายความว่า คนของสำนักนี้ เป็นนักค้นคว้าและนักคิด เป็นอาจารย์สอนแนวความคิดชั้นสูงในสมัยโบราณของจีน

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา (๒๕๓๘ : ๕๙) ได้กล่าวว่า ชาวตะวันตกใช้คำว่า “Confucianism” สำหรับชาวจีนเองใช้คำว่า “จูเจีย” คำว่า “Confucianism” ที่ชาวตะวันตกใช้นั้นไม่ตรงกับคำว่า “จูเจีย” ทั้งหมดตามที่ชาวจีนใช้อยู่ เพราะคำว่า “จูเจีย” ชาวจีนหมายถึงสาธุศิษย์ของสำนักนี้ เป็นทั้งนักคิดและนักค้นคว้า เป็นอาจารย์สอนแนวความคิดชั้นสูงในสมัยโบราณของจีน

ทองแถม นาถจำนง และปรกรณ์ ธิมปบุญธรรม (๒๕๕๑ : ๑๔) ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาของขงจื้อว่า ปรัชญาของขงจื้อจีนเรียกว่า “หยู” แปลว่า รัก สงบ ทำให้คนสงบสุข ทำให้คนเชื่อฟัง ผู้ที่มีความเชื่อและปฏิบัติตามแนวคิดลัทธินี้เรียกว่า “หยูเจีย” (ชาวลัทธิหยู)

อนันต์ จันทร์เจริญ (๒๕๕๔ : ๒๘) ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาของขงจื้อว่า ปรัชญาของขงจื้อเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่าแนวคิดหยู ซึ่งหมายถึงแนวคิดของปัญญาชน ผู้ที่ศึกษาแนวคิดของขงจื้อและนักคิดคนอื่น ๆ ในกลุ่มนี้เรียกกันสมัยโบราณว่า ปัญญาชนหยูหรือชาวหยู”

สรุปได้ว่า ชาวจีนจะเรียกปรัชญาของขงจื้อว่า “จูเจีย” หรือ “หยู” ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า “Confucianism” หมายถึงนักคิดและนักค้นคว้าที่มีความเชื่อและปฏิบัติตามแนวคิดลัทธินี้ สาธุศิษย์ของสำนักนี้ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์สอนแนวความคิดชั้นสูงสมัยโบราณของจีน ปรัชญาของขงจื้อจึงหมายถึงคนที่เชื่อฟังผู้ปกครองและจะทำให้เกิดความสงบสุข ผู้ที่ปฏิบัติตามแนวคิดและมีความเชื่อในปรัชญาของขงจื้อเรียกว่า “หยูเจีย” (ชาวลัทธิหยู)

๒) แนวคิดและคำสอนของปรัชญาขงจื้อ

แนวคิดปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญด้านคุณธรรมและจริยธรรมในด้านเมตตาธรรม ความรับผิดชอบ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ดังที่นักวิชาการได้อธิบายไว้ต่อไปนี้

สิทธิ์ บุตรอินทร์ (๒๕๕๔ : ๑๙๐) ได้กล่าวถึงปรัชญาขงจื้อว่า มนุษย์มีธรรมชาติเป็นกลาง ๆ มีดีมีเลว มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีวัฒนธรรม คุณธรรม และขนบธรรมเนียมอันดีงาม ที่ไม่ควรละทิ้ง แต่ควรฟื้นฟู คัดสรร กลับกรองเรื่องที่ดีงามนำมาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ

นิตยา (พลพิพัฒน์พงศ์) ชวี (๓๕๔๒ : ๑๔๖) ได้กล่าวว่า ปรัชญาของขงจื้อเน้นความเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์และได้เน้นว่ามนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไร ดังนั้นปรัชญาการครองชีวิตในลัทธิหยูจึงก้าวหน้าเป็นพิเศษและเป็นเอกลักษณ์ของปรัชญาจีน

ส.สุวรรณ (๒๕๓๗ : ๒๓-๒๕) ได้กล่าวว่า การประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของปรัชญาของขงจื้อต้องคำนึงถึงคุณธรรมเสมอ โดยเฉพาะในด้านการเมืองยิ่งต้องยึดถือคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากการเมืองล้มเหลวอย่างอื่นก็จะล้มเหลวไปด้วย คุณธรรมที่ผู้คนในสังคมพึงยึดถือที่สุดคือ เหยินหรือเมตตาธรรม เป็นความรักที่มีต่อผู้อื่น ใจกว้าง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว คนดีนอกจากจะต้องมีเมตตาธรรมแล้ว ยังต้องมีจรรยาบรรณ (หลี่) ความชอบธรรม (อี่) ความซื่อสัตย์สุจริต (เหลียน) และความละเอียดต่อการทำความชั่ว (ฉื่อ) คนจีนสมัยก่อนถือว่า หลี่ อี่ เหลียน ฉื่อ เป็นหลักคุณธรรมสี่ประการที่พิทักษ์รักษาบ้านเมือง หากคุณธรรมทั้งสี่ประการดังกล่าวนี้ ถูกทำลายไป ชาติบ้านเมืองก็ต้องล่มสลาย

พัน ดอกบัว (๒๕๔๙ : ๗๘-๘๑) ได้กล่าวว่า แนวปรัชญาของขงจื้อจะเน้นเฉพาะโลกนี้และนำมาใช้ได้ในชีวิตจริง จนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวจีน หากมนุษย์หลงลืมไม่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีและคุณธรรมที่ดั่งงาม จะทำให้มนุษย์เดือดร้อน สังคมวุ่นวาย ความเลวร้ายจะหมดไปได้ก็เมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามจารีตประเพณีและคุณธรรมตามเดิม ขงจื้อจึงรณรงค์ให้คนเห็นความสำคัญของจารีตประเพณีและคุณธรรมที่จะทำให้คน สังคม และประเทศสงบร่มเย็น และมั่งคั่งไพบูลย์ ปรัชญาของขงจื้อเป็นมนุษยนิยม เพราะขงจื้อให้ความสำคัญต่อมนุษย์มาก

ธนู แก้วโอภาส (๒๕๓๖ : ๑๓๐-๑๓๑) ได้กล่าวว่า ขงจื้อมีแนวความคิดทางด้านจริยธรรมที่เป็นเรื่องปัจเจกชนกับสังคม ขงจื้อมีความเห็นว่าสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ก็จะต้องปฏิบัติคำสอนของขงจื้อ สิ่งที่ขงจื้อเน้นไว้มากก็คือสัมพันธ์ทางสังคมหมายถึงความรับผิดชอบและหน้าที่ ความสัมพันธ์ทางสังคมมีอยู่ ๕ ประการ คือความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างพี่กับน้อง และระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ถ้าหากทุก ๆ คนในสังคมปฏิบัติตามนี้ สังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข

เรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมของแต่ละคน ขงจื้อได้เน้นเรื่องความมีหัวใจเป็นมนุษย์ (เซน) และความถูกต้อง (หยี่) ความถูกต้องหมายถึงการปฏิบัติในสภาพที่เหมาะสม ทุก ๆ คนในสังคมมีสิ่งที่ต้องปฏิบัติซึ่งเขาต้องกระทำและจะต้องทำเพื่อความถูกต้องแก่กันแท้ของหน้าที่เหล่านี้คือ “ความรักผู้อื่น” หรือเซน หรือความมีหัวใจเป็นมนุษย์ ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “ความมีหัวใจเป็นมนุษย์คือการรักผู้อื่น” คนที่มีหัวใจรักผู้อื่นอย่างแท้จริง ย่อมสามารถปฏิบัติหน้าที่ในสังคมได้ผล

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ (๒๕๕๔ : ๑๒) ได้กล่าวว่า ปัจจัยพื้นฐานของชีวิตในโลกในอุดมคติคือการมีศีลธรรม ความสุภาพอ่อนน้อม ความกตัญญูต่อบิดามารดา และคุณความดีแห่งความเมตตากรุณา การมีธรรมะ ความซื่อสัตย์ และความสุจริตใจจะถูกยกไว้เหนือสิ่งอื่นใด ขงจื้อมีความเห็นว่าในการปกครอง พลเมืองทุกคนในรัฐควรจะได้รับมอบหมายตำแหน่งหรือหน้าที่และเอาหน้าที่เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ผู้ปกครองควรจะมีเมตตาและสร้างมาตรฐานชีวิตที่ดีให้แก่พลเมือง พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาจริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

นิตยา (พลพิพัฒน์พงศ์) ชวี (๒๕๔๖ : ๖๐-๖๑) ได้กล่าวว่า คำสอนของขงจื้อเน้นการปฏิบัติ สอนศิษย์ให้เป็นคนโดยสมบูรณ์ โดยสอนศิษย์ว่าไม่เพียงรู้แต่ต้องปฏิบัติได้ ไม่พูดแต่ปาก

แต่ต้องทำตามที่ตนพูดไว้ ในด้านคุณธรรมเขาเน้นคุณธรรม “จง” (ทำเต็มความสามารถ) “ซื่อ” (เอาใจเขามาใส่ใจเรา) และ “ซู่” (สิ่งที่ตนไม่ปรารถนาก็อย่ากระทำกับผู้อื่น)

อุดมพร อมรธรรม (๒๕๕๓ : ๙-๑๓) ได้กล่าวว่า หลักคำสอนของขงจื้อเน้นคุณธรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งมี ๘ ประการ คือ ๑) เอ้า ความกตัญญู กตเวทิตา ๒) ตี ความเคารพรักใคร่และปรองดองระหว่างญาติมิตรพี่น้อง ๓) ตง ความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ๔) สิ่ง ความมีสัจวาจา ๕) โฉย ความมีมารยาท ๖) หิง ความซื่อตรง สุจริตใจต่อหน้าที่ ๗) เนี่ยม ความบริสุทธิ์ (ทั้งกายและใจ) ๘) ซี้ ความละเอียดรอบคอบ เกรงกลัวบาป มีคุณธรรมโดย ๘ ประการเหล่านี้ เป็นสุดยอดของคุณธรรม คำสอนของท่านขงจื้อ ที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติตามทุกเพศทุกวัยไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและกิจการ ทั้งยังส่งผลดีไปถึงชาติหน้าอีกด้วย

รัถยา สารธรรม (๒๕๓๒ : ๑๐) ได้กล่าวว่า ขงจื้อเป็นผู้เสนอทฤษฎี “เมตตาธรรม” คือ “มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์” “สิ่งที่ตนไม่ต้องการ จงอย่าหยิบยื่นแก่ผู้อื่น” “ตนจะยืนอยู่ได้ต่อเมื่อผู้อื่นยืนอยู่ได้ ตนจะรุ่งเรืองก็ต่อเมื่อผู้อื่นเจริญรุ่งเรือง” และเสนอให้คนในสังคมปฏิบัติต่อกันตามระเบียบแบบแผน หรือ ยึดถือหลักจริยธรรม ตามคำกล่าวของขงจื้อว่า “พระราชชาติต้องปฏิบัติตนให้สมกับเป็นพระราชชา ขุนนางจะต้องปฏิบัติตนให้สมกับเป็นขุนนาง บิดาจะต้องปฏิบัติตนให้สมกับเป็นบิดา บุตรจะต้องปฏิบัติตนให้สมกับเป็นบุตร”

ประยงค์ อนันทวงศ์ (๒๕๓๘ : ๕๐) ได้กล่าวว่า เนื้อหาการสั่งสอนของขงจื้อเน้นด้านศีลธรรมหรือจริยธรรม เช่น สอนให้บุตรเคารพผู้อาวุโส มีความกตัญญู กตเวทิตาต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ การคบคนก็ให้คำนึงถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเราเป็นสำคัญ ส่วนการปกครองคนก็ต้องมีทั้งพระเดชและพระคุณ เป็นต้น โดยเริ่มต้นจากครอบครัวไปจนถึงประเทศชาติ

ทองแถม นาถจำนง และปกรณ์ ลิ้มปยุสนธิ์ (๒๕๕๑ : ๒๓) ได้กล่าวว่า ปรัชญาของขงจื้อเน้นคำสอนทางโลกียธรรม คือสั่งสอนให้ผู้คนรักษาคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนอย่างวิญญูชนเพื่อจรรโลงสังคม (โลกย์) ให้มีความสงบ อยู่เย็นเป็นสุข มีความทุกข์น้อยที่สุด

ไกรศรี นิฆมานเหมินท์ (๒๕๒๘ : ๒๒) ได้กล่าวว่า ปรัชญาของขงจื้อเป็นปรัชญาที่มุ่งในทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ คือถือประโยชน์ในปัจจุบันเป็นสำคัญ และสอนให้ประชาชนบูชาวิญญูชนของบรรพบุรุษนั้นก็เพื่อการสร้างคุณธรรม คือ กตัญญู ให้ตระหนักในเกียรติและศักดิ์ศรีของบรรพบุรุษ ไม่ทำความชั่วให้วงศ์ตระกูลต้องมัวหมอง ซึ่งเป็นผลดีในทางการปกครอง และความสงบเรียบร้อยของสังคม

สรุปได้ว่า แนวคิดและคำสอนของขงจื้อเน้นความเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์กับสังคม และได้กำหนดบทบาทให้ชัดเจนสำหรับมนุษย์ในแต่ละหน้าที่ ซึ่งหมายถึงคนในสังคมปฏิบัติตนเองตามจารีตประเพณีและคุณธรรมที่ติงาม หรือปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยปฏิบัติตามหลักการเรื่องคุณธรรมและจารีตประเพณีบนพื้นฐานของหลักแห่งสัมพันธภาพ ๕ ประการ คือ เมตตาธรรม มโนธรรม จริยธรรม สัตยธรรม ปัญญาธรรม คำสอนของขงจื้อเน้นหลักคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ส่วนจารีตประเพณีเป็นเพียงอุปกรณ์นำไปสู่คุณธรรมเท่านั้น หากคนในสังคมทุกคนปฏิบัติตามนี้ จะทำให้คนในสังคมมีความสุขและประเทศสงบร่มเย็น และประเทศส่งผลให้ได้พัฒนาอย่างมั่งคั่งไพบูลย์

๒.๑.๓ บทบาทของปรัชญาขงจื้อ

ปรัชญาขงจื้อเป็นมรดกของคนจีนซึ่งปฏิบัติตามคำสอนของขงจื้อมานานสองพันกว่าปี จึงกล่าวได้ว่าปรัชญาขงจื้อแทรกในการดำเนินชีวิต ความคิด และประเพณีของคนจีน มีบทบาทด้านต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นบทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านการเมืองการปกครองและบทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

๑) บทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านการเมืองการปกครอง

ปรัชญาขงจื้อเป็นปรัชญาที่ผู้ปกครองทั้งในประเทศและต่างประเทศนำไปปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมตามสภาพและสิ่งแวดล้อมของประเทศตนเพื่อพัฒนาการปกครองและเศรษฐกิจของประเทศ ตามที่นักวิชาการได้อธิบายต่อไปนี้

ส.สุวรรณ (๒๕๓๗ : ๒๔) ได้กล่าวถึงบทบาทของขงจื้อที่มีต่อด้านการเมืองซึ่งสอดคล้องกับมอลเทจ คัลเซอร์ (๒๕๕๑ : ๗๘) ในทำนองเดียวกันว่า ผู้มีอำนาจและผู้รู้ในหลายประเทศสนใจแนวความคิดของขงจื้อและนำไปปรับปรุงใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใช้ได้ดี เช่นอดีตนายกรัฐมนตรี ลีควน ยู ของสิงคโปร์ได้รณรงค์ให้ประชาชนสิงคโปร์ปฏิบัติตามแนวทางของขงจื้อจนถึงปัจจุบันจึงกลายเป็นประเทศที่ทั่วโลกชื่นชม

อุดมพร อมรรธรรม (๒๕๕๓ : ๖-๑๐) ได้กล่าวถึงบทบาทของขงจื้อซึ่งสอดคล้องกับอดุลย์ รัตนมันเกษม (๒๕๕๐ : ๕-๑๐) ในทำนองเดียวกันว่า คำสอนของขงจื้อได้รับความนิยมนของผู้คนทุกวงการและได้นำไปแพร่เป็นอย่างมากในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะแต่ชาวจีนเท่านั้น แต่ไปทั่วทุกมุมโลก ประชาชนชาวจีนเคารพขงจื้อเป็นอย่างมากจึงสร้างศาลไว้สักการบูชาเป็นจำนวนมาก

๒) บทบาทของปรัชญาขงจื้อในด้านสังคมและวัฒนธรรม

คนจีนยึดถือปรัชญาขงจื้อมายาวนานจึงทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของคนจีน โดยเฉพาะปรัชญาขงจื้อซึ่งมีบทบาทในด้านสังคมและวัฒนธรรม ตามที่นักวิชาการได้อธิบายต่อไปนี้

ดอกบัวขาว (๒๕๑๓ : ๒๑) ได้กล่าวว่า ทุก ๆ เวลาเช้าเด็กนักเรียนจะต้องยกมือขึ้นแล้วแสดงคารวะต่อป้ายชื่อขงจื้อ และทุก ๆ วันนักเรียนทุกคนก็ต้องอ่าน เรียน เขียน ท่องคำสอนของขงจื้อวันละหลาย ๆ ชั่วโมง ดังนั้นคำสอนของขงจื้อจึงฝังเข้าไปในจิตใจของคนจีน แม้แต่คนที่อ่านหนังสือไม่ออกก็ยังได้ฟังภาซิตของขงจื้อ ราชการงานเมืองของจีน ก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของคำสอนขงจื้อยิ่งกว่าของใคร ผู้ที่จะเข้ารับราชการจะต้องได้ศึกษาตำราของขงจื้อทุกคน

พิน ดอกบัว (๒๕๔๙ : ๗๖) ได้กล่าวว่า คำสอนของขงจื้อถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและเป็นมาตรฐานของสังคม ความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนจะแนบแน่นอยู่กับปรัชญาขงจื้อ จึงทำให้ชาวจีนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนหลายอย่าง คือ ๑) ชาวจีนให้ความสำคัญในเรื่องครอบครัวมาก ถือว่าครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม จึงพยายามสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นเป็นครอบครัวใหญ่ประกอบด้วยคนหลายรุ่น ๒) ชาวจีนให้เกียรติผู้สูงอายุ ทั้งใช้สรรพนามให้เหมาะสมกับวัย เรียกพี่ ป้า น้า อา เป็นต้น แม้แต่คนที่ไม่ใช่ญาติ เช่นเดียวกับธรรมเนียมไทย คนจีนมีลูกหลานแล้วมักจะไว้หนวดเพื่อแสดงว่าตนเองสูงอายุแล้ว ๓) ชาวจีนให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะต้องดูแลสถานที่ฝังศพบรรพบุรุษให้ดี ตลอดถึงคอยเช่นไหว้อยู่เสมอและให้ดีด้วย ๔) ชาวจีนนิยมยกย่องครูอาจารย์ไว้สูง ชาวจีนให้ความสำคัญต่อผู้ใช้ความรู้มากกว่าผู้ใช้กำลังตาม

คำสอนของขงจื้อ ๕) ชาวจีนไม่ชอบมีเรื่องต้องฟ้องร้องขึ้นศาล แต่จะพยายามตกลงปรองดองกันให้ได้เหล่านี้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นปรัชญาของจื้อจึงเป็นแม่แห่งวัฒนธรรมจีนตลอดมากกว่า ๒,๐๐๐ ปี

เจชญา ทองรุ่งโรจน์ (๒๕๕๔ : บทนำ) ได้กล่าวว่า คำสอนของขงจื้อเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตทางสังคมและวิถีแห่งความคิดของชาวจีน ซึ่งเหมือนเป็นเข็มทิศชี้ทางการดำเนินชีวิตสำหรับชาวจีนและผู้คนอื่นหลายประเทศอย่างไร้ข้อกังขา สาระดีแห่งคำสอนของขงจื้อคงทนต่อการพิสูจน์เชิงปฏิบัติมากกว่า ๓,๐๐๐ ปีแล้ว และเชื่อได้ว่าจะยังคงอยู่อีกนาน เพราะสาระดีแห่งคำสอนของขงจื้อเป็นแก่นสัจธรรมทั่วไปสำหรับจิตวิญญาณที่สามารถปรับใช้ในทุกยุคทุกสมัย

ทศ คณนาพร (๑๕๕๕ : บทนำ) ได้กล่าวว่า ปรัชญาของจื้อยังไม่เคยเสื่อมเลือนไปจากความทรงจำของชาวโลกในปัจจุบันนี้ แต่กลับเป็นที่รู้จักกว้างขวางกว่าเดิมด้วยซ้ำ มิเพียงใช้เฉพาะในดินแดนมังกร แต่ได้เผยแพร่ออกไปให้ชาวโลกทั่วทุกมุมโลกได้ลึ้มรสศาสตร์แห่งปัญญานี้กันโดยทั่วหน้า

รัถยา สารธรรม (๓๕๓๒ : ๑๐) ได้กล่าวว่า คำสอนของขงจื้อกลายเป็นสายธารที่ยิ่งใหญ่ที่ชาวจีนยึดถือและปฏิบัติกันมานานกว่า ๒,๐๐๐ ปี ทั้งในด้านระบบการศึกษา ระบบความคิด ระบบแบบแผนด้านวัฒนธรรมประเพณี

เฟิง อิว หลัน (冯友兰 ส.สุวรรณ ผู้แปล. ๒๕๔๔ : ๑๓) ได้กล่าวว่า ในประเทศจีน ปรัชญาของขงจื้อกับปัญญาชนทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คนจีนถ้าหากจะเรียนหนังสือก็จะเริ่มด้วยการเรียนปรัชญา เมื่อเด็กเข้าเรียนเริ่มแรกที่เดี๋ยวครูจะสอนนักเรียนอ่าน “ชื่อชู (หนังสือ ๔ ฉบับ) ซึ่งเป็นหนังสือปรัชญาของสำนักหยู อันได้แก่ หลุนอี่ เม็งจื่อ ต้าเสีย จงหยง”

อาร์ซี เจ. บารัม (๒๕๒๑ : ๑๗-๑๘) ได้กล่าวว่า ข้อคิดเห็นของขงจื้อเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดเป็นสัญลักษณ์เชิงอุดมคติที่มีอิทธิพลครอบงำเกือบตลอดช่วงประวัติศาสตร์จีน ทำให้จิตใจของชาวจีนรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังทำให้ทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา และเทคโนโลยีมีการพัฒนาขึ้น นอกจากนี้ปรัชญาของขงจื้อมีผลและเป็นพลังกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในจีน ฮองกง ไต้หวัน เกาหลี ญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเวียดนาม โดยเฉพาะผู้นำรัฐบาลของสิงคโปร์นำปรัชญาของขงจื้อมาปลูกฝังให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่เพื่อเป็นแนวทางการทำให้เกิดความสงบสุขทางสังคม และความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

สรุปได้ว่า ปรัชญาของขงจื้อมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากในสังคมจีนปรัชญาของจื้อเป็นพื้นฐานด้านการศึกษา จึงทำให้คนจีนทุกคนรู้จักและยอมรับปรัชญาของจื้อ และนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ปรัชญาของจื้อมีอิทธิพลที่แฝงอยู่ในจิตวิญญาณคนจีนทุกคนอย่างลึกซึ้ง และมีบทบาททำให้สังคมจีนเป็นสังคมที่มีอารยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนและมีวัฒนธรรมที่งดงาม ปรัชญาของจื้อยังเป็นปรัชญาที่เป็นที่รู้จักกันและถูกเผยแพร่ยังทั่วโลก เพราะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาการเมืองการปกครองของประเทศ ผู้นำหลายประเทศได้นำปรัชญาของจื้อไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมเพื่อพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

นักวิจารณ์และนักวิชาการหลายคนได้สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมในทุกยุคสมัย และได้แสดงความคิดที่สร้างสรรค์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและสังคม

อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมคนไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายเรื่องกตัญญูพิศवास มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๒.๒.๑ อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรม

วรรณกรรมเป็นผลผลิตจากสังคม สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในด้านต่าง ๆ ตามที่นักวิชาการอธิบายไว้ ดังต่อไปนี้

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑ : ๒๐๐) ได้กล่าวว่า ในแง่ศิลปะกวีก็ตกอยู่ใต้อำนาจของสังคมเนื่องจากกวีต้องใช้ภาษาเดียวกับที่สังคมใช้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่มีต่อกวี ดังนั้นกวีจะพูดพลิกแพลงไปอย่างตามใจตนไม่ได้ เพราะว่าผู้อื่นหรือสังคมจะไม่เข้าใจ วรรณคดีเป็นการแสดงความคิด ความเห็น ความรู้สึกตามใจผู้แต่งออกมาไม่ได้ เพราะว่าวรรณคดีไม่ใช่การแสดงออก (expression) เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการติดต่อ (communication) ให้สออารมณ์ผู้อื่นหรือให้ผู้อื่นเข้าใจอีกด้วย นอกจากการใช้ภาษาเดียวกับสังคมแล้ว กวียังต้องยอมรับรูปภาพลักษณ์และแบบฉบับการประพันธ์ที่นิยมในครั้งนั้น ๆ ด้วย

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๓ : ๖) ได้กล่าวว่า สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญา เศรษฐกิจและการเมือง

สุจิตรา จรจิตร (๒๕๔๓ : ๓๓-๓๘) ได้กล่าวว่า สังคมมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบของวรรณกรรมทั้งด้านรูปแบบและด้านเนื้อหา รูปแบบการประพันธ์มักเป็นไปตามแนวโน้มของสังคมยุคสมัยหนึ่งมักนิยมเรื่องราวชนิดหนึ่ง ความนิยมจะเกิดจากความเป็นไปได้ของสังคมในยุคนั้น

ไพธ เลิศพิริยมล (๒๕๔๒ : ๒๒๒) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นวรรณกรรมเชิงร้อยที่เกิดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยรับมาจากทางชาติตะวันตก เริ่มด้วยเรื่องแปล ต่อมานักเขียนไทยก็แต่งนวนิยายขึ้นเอง นักเขียนรุ่นแรกเป็นเจ้านายและขุนนางที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย วรรณกรรมประเภทนวนิยายย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงและผันผวนตามเหตุการณ์บ้านเมือง วิวัฒนาการของนวนิยายได้สืบทอดติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ระยะเวลาที่มีสื่อบันเทิงด้านอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทำให้คนอ่านนวนิยายเพิ่มขึ้นเพราะคนได้รับการศึกษามากขึ้น นวนิยายจึงยังเป็นสื่อบันเทิงที่สังคมต้องการ โดยเฉพาะนักเขียนและนักอ่านสุภาพสตรีก็มีจำนวนมากขึ้นตามกาลเวลาด้วย

ชวน เพชรแก้ว (๒๕๒๐ : ๔๐) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์กัน เปรียบเทียบวรรณกรรมรุ่นเก่ากับงานเขียนรุ่นใหม่ ก็จะพบว่าผู้ที่แต่งวรรณคดีไทยในสมัยก่อนนั้นเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมของคนอย่างสอดคล้องเป็นอย่างดี ไม่มีข้อขัดแย้งต่อต้าน และลักษณะของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวช้า สถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นแหล่งกำเนิดวรรณคดีได้รับความยกย่องสูงสุด ประชาชนกราบไหว้โดยทั่วไปไม่ปรากฏว่าอพยพทิ้งบ้านทิ้งเมือง ด้วยเหตุนี้วรรณคดีสมัยเก่าจึงไม่กล่าวถึงปัญหาสังคม หรือความแตกต่างระหว่างฐานะชนชั้นที่จะคิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลง และมีตัวเอกเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ทั้งสิ้น ส่วนในระยะเวลาต่อมาเมื่อพลเมืองได้รับการศึกษาดีขึ้น การติดต่อกับต่างประเทศมีมากขึ้น ชีวิตในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป ความสนใจเรื่องสังคมก็

มีมากขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ภาวะต่าง ๆ ในชีวิตสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ความคิดนี้จึงส่งผลกระทบต่อมาถึงการแต่งหนังสือและการวิจารณ์วรรณคดีอีกด้วย

สรุปได้ว่า สังคมมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะในด้านการใช้ภาษาด้านวัฒนธรรม ศาสนา ปรัชญา การเมือง หรือเศรษฐกิจก็ส่งผลให้วรรณกรรมอยู่ในทิศทางที่สังคมกำหนดตามแต่ละยุคสมัย ผู้อ่านในยุคสมัยนั้นจึงรับรู้อารมณ์ของผู้เขียนเข้าใจสังคมในยุคสมัยนั้นได้ เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง วรรณกรรมก็เปลี่ยนสอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมนั้นด้วย

๒.๒.๒ ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม

การศึกษาภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๔๑ : ๒๐๓) ได้กล่าวว่า ตั้งแต่การพิพาทกับอินโดจีนมาจนสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะเห็นได้ว่าเรื่องราวเกี่ยวกับความรักชาติ ที่ทำให้เกิดการตื่นตัว แสดงถึงความปรารถนาที่จะก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ความสามัคคี ความนิยม ชีวิตอันพึงเพื่อน้อยลงไป ไม่เหมือนกับในสมัยหนึ่งซึ่งเรื่องนวนิยายที่แต่งโดยนักเขียนทุกระดับชั้น จะกล่าวถึงคุณาส์หลังใหญ่ รถยนต์คันงาม ๆ เหล้าราคาแพง ๆ และเพชรนิลจินดา ปัจจุบันสิ่งเหล่านี้คงปรากฏในเนื้อหา จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม

อิงอร สุพันธ์วนิช (๒๕๕๑ : คำนำ) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมจะสะท้อนสังคมให้เราทราบว่าเกิดสิ่งใด ๆ ขึ้นในสังคมขณะนั้น ในขณะที่สังคมอาจมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมได้และวรรณกรรมก็อาจส่งอิทธิพลต่อสังคมได้เช่นกัน แต่ส่วนใหญ่แล้ววรรณกรรมจะเป็นเครื่องสะท้อนสังคมได้ดี

รัฐจวน อินทรกำแหง (๒๕๓๙ : ๒๘-๓๓) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นสิ่งที่สัมผัสกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงชีวิตมนุษย์ในสังคม สะท้อนชีวิตและสรุปบทเรียนให้กับชีวิตที่มีส่วนหนุนช่วยเปลี่ยนแปลง เพื่อสิ่งที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปของชีวิตมนุษย์ ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมตามความเป็นจริง ส้ำแดงออกซึ่งความเป็นจริง และบันทึกความเป็นจริง

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๒ : ๕) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ และอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม

สุนีย์ มกราพันธ์ (๒๕๒๖ : ๑๓๔-๑๓๕) กล่าวว่า ผู้สร้างวรรณกรรมหรือกวีเป็นคนหนึ่งที่ร่วมอาศัยอยู่ในสังคม เป็นผู้ที่อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมในสังคม การแต่งหนังสือหรือกวีนิพนธ์จึงมักจะสะท้อนให้เห็นสภาพวัฒนธรรมในสมัยนั้น ๆ โดยไม่ตั้งใจที่จะกล่าวถึงสังคมหรือวัฒนธรรมอย่างจริงจังในเนื้อหาของวรรณกรรม ดังนั้นผู้เขียนหรือกวีก็จะถ่ายทอดความคิดส่วนรวมของสังคมออกมา วรรณกรรมจึงเป็นกระจกสะท้อนวัฒนธรรมสมัยนั้น และการศึกษาวรรณกรรมจึงหลีกเลี่ยงการศึกษาสังคมได้ยาก

รื่นฤทัย สัจจพันธ์ (๒๕๒๕ : ๕๑-๕๘) กล่าวว่า นวนิยายเป็นผลผลิตทางวรรณกรรมของสังคมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างใกล้ชิด นวนิยายมีเนื้อหาสาระและความคิดอันซึมซับ

มาจากสังคม สังคมเป็นภาพจำลองให้ผู้แตงนำไปใช้เป็น “ฉาก” หรือเป็น “เนื้อหนัง” ให้แก่นวนิยายของเขา ไม่ว่าจะผู้เขียนจะจงใจหรือไม่ก็ตาม สถานที่ เวลา บุคคล ตลอดจนภาวะของสังคม คือวัตถุประสงค์ของผู้เขียน ในทางกลับกัน นวนิยายรวมทั้งเรื่องสั้นและวรรณกรรมปัจจุบันในรูปแบบอื่น ๆ เป็นวรรณกรรมที่คนนิยมอ่านเพราะให้ความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ ตรึงใจผู้อ่านให้เพื่อฝันไปกับจินตนาการของผู้เขียน นอกจากนี้ นวนิยายและวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อระบบความคิด ความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งมีหน้าที่เป็นกระจกเงาสท้อนสังคม

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๕๓ : ๑๗) กล่าวว่า นักเขียนจะแต่งวรรณกรรมเพื่อให้เราเห็นถึงภาพสะท้อนของสังคม ซึ่งเป็นกระจกที่ส่องสังคมให้เราเห็นสังคมอย่างเป็นจริง

โดยสรุปว่า นักเขียนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม จึงนำประสบการณ์และความคิดตามความเป็นจริงถ่ายทอดออกมา ทำให้ผู้อ่านรับรู้วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยมของคนในสังคมขณะนั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมเป็นเครื่องสะท้อนสังคมตามความเป็นจริงทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมได้อย่างดี และเป็นกระจกเงาสท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคมยุคสมัยนั้น

๒.๒.๓ คุณค่าของวรรณกรรม

วรรณกรรมมีคุณค่าหลายด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ความคิด การนำไปใช้เป็นเครื่องมือสอนคุณธรรมและจริยธรรม และให้ความบันเทิง ในด้านคุณค่าของวรรณกรรมที่เน้นเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม มีนักวิชาการได้อธิบายดังต่อไปนี้

สุจิตรา จรจิตร (๒๕๔๗ : ๑๖) ได้กล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมสอดคล้องกับสายทิพย์ นุกุลกิจ (๒๕๓๙ : ๓๘) ในทำนองเดียวกันว่า วรรณกรรมนอกจากประเทืองอารมณ์แล้วยังให้ความรู้ทั้งด้านภาษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวัฒนธรรม ด้านค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุคสมัย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวที่เกี่ยวกับชองกับมนุษย์ รู้จักบุคคลและรู้จักชีวิตกว้างขวางขึ้น ยังมีคุณค่าด้านศีลธรรม ให้แนวประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามคำสอนของศาสนาอีกด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้อ่านเป็นอย่างมาก

ดนยา วงศ์ณะชัย (๒๕๔๒ : ๑๙) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมปัจจุบันให้ความสำคัญกับคุณค่าทางปัญญามากกว่าทางอารมณ์ ดังนั้นคุณค่าของวรรณกรรมจึงไม่เพียงให้ “อารมณ์” เท่านั้น แต่เป็น “อาวุธแห่งความคิด” สามารถให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดต่าง ๆ ได้

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (๒๕๔๑ : ๖๗-๗๔) ได้กล่าวว่า คุณค่าของวรรณกรรมดังต่อไปนี้

- ๑) วรรณกรรมเป็นเครื่องมือแสดงออกถึงการตีความหมายของชีวิต
- ๒) วรรณกรรมเป็นสิ่งบันเทิงและเครื่องหลีกหนี
- ๓) วรรณกรรมเป็นเครื่องมือเผยแพร่แนวคิดทางการเมือง
- ๔) วรรณกรรมเป็นการสื่อข่าว
- ๕) วรรณกรรมเป็นตัวแทนในการแลกเปลี่ยนภาษาและความคิดของวัฒนธรรม
- ๖) วรรณกรรมเป็นการแสดงออกทางจิตวิญญาณของยุคสมัย
- ๗) วรรณกรรมเป็นเครื่องสร้างท่วงทำนองของชีวิตและผู้บันดาลรสนิมของผู้อ่าน

นอกจากนี้นักวิชาการยังได้เน้นถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อเด็กและเยาวชน ดังนี้
 กาญจนา คำสุวรรณ และนิตยา เสาร์มณี (๒๕๒๔ : ๘๔) กล่าวว่า วรรณกรรม
 คำสอนทำให้เด็กและเยาวชนช่วงอายุ ๗ ถึง ๑๑ ปีที่ไม่ชอบการสั่งสอนแบบโดยตรงได้รับรู้คำสอน
 อย่างไม่ปิดกั้นและปฏิบัติตนตามคำสอนนั้นในชีวิตประจำวัน

สมพร จารุณี (๒๕๔๑ : ๓๕-๔๔) กล่าวว่า วรรณกรรมมีคุณค่าใน ๔ ด้าน ได้แก่
 คุณค่าในด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา คุณค่าในด้านการส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดและ
 สติปัญญา คุณค่าในด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางบุคลิกภาพ คุณค่าในด้านการส่งเสริมพัฒนา
 ด้านสังคม

สรุปได้ว่า นอกจากวรรณกรรมมีประโยชน์ต่อสังคมในด้านต่าง ๆ แล้ว ยังเป็นข้อคิด
 ที่นำไปเป็นเครื่องมือสั่งสอนโดยแทรกในเนื้อหาที่ทำให้บุคคลในสังคมได้ความรู้ ความคิดในด้าน
 การดำรงชีวิตและการปฏิบัติตน ปลุกฝังค่านิยมพื้นฐานและให้แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนตาม
 ขนบธรรมเนียม แบบแผนจารีตของสังคม วรรณกรรมจึงสอนให้ผู้อ่านเกิดความรักในตนและรักผู้อื่น
 เข้าใจทั้งทางโลกและทางธรรมมากขึ้น รู้จักประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ทำให้บุคคลในสังคม
 อยู่อย่างมีความสุขสงบ มั่นคง จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมมีคุณค่าด้านคำสอนในด้านต่าง ๆ
 เป็นอย่างมาก

๒.๓ ความเข้าใจเกี่ยวกับนวนิยาย

นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านซึ่งได้รับความนิยมในปัจจุบัน
 การศึกษานวนิยายตามแนวคิดที่ว่า วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคม ทำให้เข้าใจสังคมมากขึ้นและ
 เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนของสังคม ซึ่งจะต้องเข้าใจลักษณะของนวนิยาย ดังที่
 นักวิชาการได้อธิบายต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายและลักษณะของนวนิยาย

นักวิชาการได้อธิบายความหมายและลักษณะของนวนิยายดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๕๖๔) ให้ความหมาย
 นวนิยายว่า นวนิยายเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วซึ่งประกอบด้วยตัวละคร โครงเรื่อง เหตุการณ์และสถานที่
 ที่ทำให้เนื้อเรื่องมีความสมจริงขนาดยาวรูปแบบหนึ่ง เช่น เรื่องสี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

อิงอร สุพันธ์ุณี (๒๕๔๘ : ๑) ได้กล่าวว่า นวนิยายมาจากภาษาอังกฤษว่า Novel
 ใช้เป็นครั้งแรกเพื่อเรียกนิยายที่บอกาจิโอ (Boccaccio) แต่งสร้างใหม่ขึ้นเมื่อราว ค.ศ.๑๓๓๘- ๑๓๔๐
 ในศตวรรษที่ ๑๘ ประเทศไทยเริ่มใช้คำนี้เรียกรูปแบบการประพันธ์แบบใหม่ (นวนิยาย) ที่ได้รับจาก
 ต่างประเทศในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๔๓ : ๑) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นรูปแบบบันเทิงคดีซึ่งมี
 ลักษณะแตกต่างจากบันเทิงคดีเดิมที่ไทยรับมาจากตะวันตกและได้รับความนิยมแพร่หลายจึง
 กลายเป็นบันเทิงคดีสำคัญประเภทหนึ่งในปัจจุบัน

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (๒๕๔๑ : ๓) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นวรรณกรรมร้อยแก้ว ประเภทบันเทิงคดี หรือ “เรื่องสมมุติ” (Fiction) ขนาดยาวที่ผู้เขียนปรุงแต่งตัวละคร เรื่องราวและเค้าโครงโดยคำนึงถึงความสมจริงจากภาพชีวิตและบุคลิกลักษณะของบุคคลจริง

วิภา กงกะนันทน์ (๒๕๔๐ : ๓-๔) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วซึ่งผู้แต่งสมมุติสร้างเรื่องราวขึ้นมาให้สมเป็นเรื่องราวจริง หรือเขียนให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด รูปแบบหนึ่ง ความยาวไม่ควรน้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คำ

ไพโรจน์ บุญประกอบ (๒๕๓๙ : ๙๙) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดีที่นักเขียนสร้างสรรค์ทุกองค์ประกอบอย่างอิสระและไม่จำกัดความยาว

เปลื้อง ณ นคร (๒๕๓๕ : ๑๙๑) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นเรื่องราวที่ที่สมมุติแต่งขึ้นโดยไม่กำหนดมีเหตุการณ์หลายอย่างเกี่ยวพันกันตัวละคร ความยาวตั้งแต่ ๔๐,๐๐๐ คำขึ้นไป

สุพรรณิ วราทร (๒๕๑๙ : ๑) ได้กล่าวว่า นวนิยายเป็นคำศัพท์ใหม่ (ภาษาไทยเดิมเรียกว่า เรื่องอ่านเล่นหรือเรื่องประโลมโลกย์) ที่ใช้เรียกวรรณกรรมประเภทเรื่องสมมุติหรือบันเทิงคดี (Fiction) ที่เป็นร้อยแก้วแบบพรรณนาโวหาร

นอกจากนี้ นักวิชาการด้านวรรณกรรมหลายคนได้อธิบายลักษณะของนวนิยายไว้ดังเช่น สายทิพย์ นุกูลกิจ (๒๕๔๓ : ๑๘๒-๑๘๗) กระแสร์ มาลาภรณ์ (๒๕๔๓ : ๕๓) มีสาระโดยสังเขปสอดคล้องกับไพโรจน์ เลิศพิริยกุล (๒๕๔๒ : ๗๓-๗๔) สรุปลักษณะของนวนิยายได้ดังนี้

๑) โครงเรื่อง (Plot) คือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นเหตุผลต่อกัน ประกอบด้วยปัญหาข้อขัดแย้งด้านพฤติกรรม ด้านเหตุการณ์หรือด้านอารมณ์ของตัวละคร โดยต้องการจัดลำดับเรื่องเป็นขั้นตอนซึ่งประกอบด้วยการปล่อยตัวละคร การผูกเรื่อง และการขึ้นต้น เป็นต้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ดี และต้องมีโครงเรื่องย่อย (sub-plots) มากกว่าหนึ่ง

๒) ตัวละคร (Character) คือผู้ที่แสดงบทบาทสมมุติตามที่ผู้อื่นกำหนดให้ หรือเป็นผู้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ในเรื่อง ตัวละครของนวนิยายมี ๒ ประเภท คือ ตัวละครเอก (the major character) และตัวละครประกอบหรือตัวละครย่อย (the minor character)

๓) ฉาก (Setting) คือการเขียนที่ก่อให้เกิดมโนภาพแก่ผู้อ่านเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเหตุการณ์และสื่อความคิดของผู้แต่งในเนื้อเรื่อง

๔) บทสนทนา (Dialogue) คือการโต้ตอบระหว่างตัวละครในนวนิยายที่ทำให้นวนิยายมีลักษณะคล้ายความจริงมากที่สุด

๕) ความคิดหรือทรรศนะของผู้เขียน (Point of View) คือความคิดเห็น ทรรศนะหรือปรัชญาของผู้เขียน ซึ่งไม่เสนอออกมาโดยตรงแต่จะสอดแทรกอยู่ในเหตุการณ์หรือคำพูดของตัวละคร

อนึ่ง วิภา กงกะนันทน์ (๒๕๓๓ : ๘-๖๓) ได้กล่าวถึงลักษณะของนวนิยายสอดคล้องกับไพโรจน์ เลิศพิริยกุล (๒๕๔๒ : ๗๓-๗๔) เช่นกัน มีรายละเอียดเพิ่มเติมว่า ส่วนที่ขาดไม่ได้ของนวนิยายคือ โวหาร (figures of speech) เป็นลักษณะภาษาซึ่งเป็นวิธีการพูดหรือการเขียนอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกหรือความคิดให้กว้างขวางมากขึ้นแก่ผู้อ่าน

จากคำอธิบายดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีที่เน้นให้ความเพลิดเพลินประเภทร้อยแก้วแบบพรรณนาโวหารและมีลักษณะประกอบด้วยโครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) ฉาก (Setting) บทสนทนา (Dialogue) ความคิดหรือทรรศนะของผู้เขียน (Point of View) และวิธีการใช้ภาษา โดยที่นักเขียนสมมุติขึ้นมาคำนึงถึงความสมจริงจากภาพชีวิตจริงซึ่งเขียนให้ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด ความยาวตั้งแต่ ๔๐,๐๐๐ คำขึ้นไปและนิยมอ่านอย่างแพร่หลาย

๒.๓.๒ ประเภทของนวนิยาย

นวนิยายเป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่ง นักวิชาการได้แบ่งนวนิยายตามลักษณะเนื้อหาและแนวคิดการเขียนเป็นหลายประเภทดังต่อไปนี้

๑) คลาสสิก (Classicism) คือ เรื่องที่เขียนตามแนวคิดแบบเดิม โดยอาศัยเค้าโครงเรื่องจากประวัติศาสตร์ หรือวรรณคดีของชาติต่าง ๆ สมมุติขึ้นมา ฮวนนึ่ง ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

๒) โรแมนติกหรือ จินตนิยม (Romanticism) คือ เรื่องที่มุ่งให้ความสำคัญของอารมณ์ (emotion) ความรู้สึก (sentiment) และญาณสังหรณ์ (intuition) ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับรัก โลภ โกรธ หลง และความอิจฉาริษยาของมนุษย์ เช่น เรื่องดอกฟ้า โดมผู้จองหอง เป็นต้น

๓) สัจนิยม หรือ อัจตนิยม (Realism) คือ เรื่องที่เลียนแบบเหตุการณ์จริง ๆ ในสังคม ซึ่งสอดแทรกจินตนาการของผู้เขียนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตีแผ่แง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา เช่น สี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

๔) ธรรมชาตินิยม (Naturalism) คือ เรื่องที่มุ่งแสดงความสำคัญของธรรมชาติ เช่น ฟ้ายก้น ของ ลาว คำหอม

๕) เหนือธรรมชาติ (Surrealism) คือ เรื่องที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภุติผีปีศาจ ผิดบิดคั่นชีพ วิญญาณพยาบาท เวทมนตร์คาถา สิ่งลึกลับมหัศจรรย์ของผู้แต่งในลักษณะฝันเพื่อง เช่น พระจันทร์แดง ทิพย์ ของ ทมยันตี

๖) สัจนิยมใหม่ (Neo-realism) คือ เรื่องที่สะท้อนสภาพชีวิตและสอดแทรกแนวคิดในการพัฒนาสังคม เช่น พิราบแดง ของสุวัฒน์ วรดิลก

๗) สัญลักษณ์นิยม (Symbolism) คือ เรื่องที่มีลักษณะกลวิธีการเขียนเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นรูปธรรม แทนนามธรรม เช่น ภูเขา ของ วิมล ไทรนิ่มนวล

นอกจากนี้ มีการแบ่งประเภทนวนิยายตามลักษณะของเนื้อเรื่องแบ่งได้ดังต่อไปนี้

๑) นวนิยายเชิงชีวประวัติ (Biographical Novel) คือ นวนิยายที่กล่าวถึงเรื่องราวของตัวละครเอกซึ่งมีเค้าโครงเรื่องมาจากเรื่องราวในชีวิตจริงของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น ตะวันตกดินของกฤษณา อโศกสิน

๒) นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ (Historical Novel) คือ นวนิยายที่กล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีต เช่น สี่แผ่นดิน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

๓) นวนิยายแสดงข้อคิด (Thematic Novel) คือ นวนิยายที่ให้ตัวละครเอกแสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจต่าง ๆ เช่น ละครแห่งชีวิต ของ ม.จ. อากาศคำเกิง รพีพัฒน์

๔) นวนิยายล้อเลียน (Satires Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหาหมิ่นล้อเลียน หรือ เสียดสี ประชดประชันความเลวร้ายและความยุ่งยากในสังคม เช่น เทพบุตรสุดแสน ของ กนกเรขา

๕) นวนิยายผจญภัย (Novel of Adventure) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อสู้ ผจญภัยของตัวละครเอกในรูปแบบต่าง ๆ จนได้รับความสำเร็จ เช่น ล่องไพร ของ น้อยอินทนนท์

๖) นวนิยายมหัศจรรย์ หรือ จินตนิมิต (Novel of Fantasy) คือ นวนิยายที่มีโครงเรื่องลึกลับที่ผู้เขียนนำเรื่องราวประหลาดพิงเพื่อมาผูกเป็นโครงเรื่อง มีเป้าหมายให้เกิดความเพลิดเพลิน และจินตนาการแปลก ๆ แก่ผู้อ่าน เช่น ราชนิบัด ของ สุวัฒน์ วรดิลก

๗) นวนิยายเกี่ยวกับท้องถิ่น (Novel of Soil) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหากล่าวถึงสถานที่สำคัญซึ่งเป็นบ่อเกิดของเหตุการณ์และตัวละครในเรื่อง เช่น ทุ่งมหาราช ของ เรียมเอง

๘) นวนิยายเป็นตอนต่อเนื่องกัน (Episodic Novel) คือ นวนิยายที่มีเรื่องเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ตัวละครชุดเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันด้วยการ เช่น หลายชีวิต ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

๙) นวนิยายเชิงจิตวิทยา (Psychological Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหาที่บรรยายถึงความรู้สึกและจิตใจของตัวละครเอกที่มีต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต เช่น เงาราหู ของ ไสวภาค สุวรรณ

๑๐) นวนิยายเชิงปัญหา (Problem Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหากล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (รวมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและปัญหาชีวิตครอบครัว) เช่น เวลาในขวดแก้ว ของ ประภัสสร เสวิกุล

๑๑) หัสนิยาย (Humour Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อหาที่มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน เช่น ทหารเรือมาแล้ว ของ ประเทือง ศรีสุข

๑๒) นวนิยายสังคมและการเมือง (Politics and Sociological Novels) คือ นวนิยายที่มีโครงเรื่องเกี่ยวข้องกับปัญหาทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ การปกครอง ตลอดจนปัญหาการขัดแย้งของสังคม เช่น เรื่องไฟแดง ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

๑๓) นวนิยายลูกทุ่ง (Peasant Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับสภาพชีวิตในสังคมชนบทที่ผู้เขียนมุ่งจะเสนอภาพสังคม แนวคิด ปรัชญาชีวิตของสังคมอีกมุมหนึ่ง ลูกอีสาน ของ คำพูน บุญทวี

๑๔) นวนิยายต่างแดน (Exotic Novel) คือ นวนิยายที่ใช้ฉาก หรือสถานที่ต่างประเทศในการดำเนินเรื่อง เช่น ข้างหลังภาพ ของ ศรีบูรพา

๑๕) นวนิยายอาชญากรรม และนักสืบ (Detective and Crime Novel) คือ นวนิยายที่ผู้เขียนผูกโครงเรื่องให้ซับซ้อนเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความระทึกใจ สะเทือนอารมณ์ไปตามตัวละครและ เนื้อเรื่อง เช่น เรื่อง แบงก์ ของ พ.ต.ต. ประชา พูนวิวัฒน์

๑๖) นวนิยายอิงศาสนา (Moral Novel) คือ นวนิยายที่มุ่งเสนอสาระทางจริยธรรมแก่สังคมโดยผูกเรื่องเป็นนวนิยาย มีตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านจับประเด็นสำคัญของเรื่องเอง เช่น ชุด "หลวงตา" ของ แพร ใยมื้อ

๑๗) นวนิยายวิทยาศาสตร์ (Science Novel) คือ นวนิยายที่เกี่ยวกับการค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ความตื่นเต้นมหัศจรรย์ทางวิทยาศาสตร์ เช่น ยานมนุษย์ ของพรหมบุตร ชั่วฉินริรันตร์ เรื่องแปลโดย กัญญา เป็นต้น (“นิยาย นวนิยาย ความหมายนวนิยาย องค์กรประกอบ” ๒๕๕๖ : ออนไลน์)

อนึ่ง กาญจนา วิชญาปกรณ์ (๒๕๓๔ : ๑๓) แบ่งประเภทนิยายตามเนื้อเรื่องและกลวิธีในการเขียนดังนี้ คือ

๑) นวนิยายประเภทตัวเองซึ่งเป็นผู้ร้ายทำความดี (picaresque Novel) คือ ตัวเองแม้เป็นคนไม่ดี แต่ก็ทำประโยชน์ให้กับสังคม เช่น ทอมโจนส์ (Tom Jones) ของ เฮนรี ฟิลดิง

๒) นวนิยายประเภทจดหมาย (Epistolary Novel) คือ ใช้จดหมายมาดำเนินเรื่อง เช่น จดหมายจากเมืองไทย ของโบตัน

๓) นวนิยายประเภทพัฒนาการอันเกิดจากการศึกษาชีวิต (Maturing Novel) คือ ตัวละครจะเข้าใจตนเอง และสังคมจากประสบการณ์ต่าง ๆ ของตน เช่น น้ำเซาะทราย ของกฤษณา อโศกสิน

๔) นวนิยายประเภทจิตวิทยา (Psychological Novel) คือ เรื่องราวของตัวละครที่มีพฤติกรรมผิดแผกไปจากความนิยมของสังคม เนื่องมาจากอารมณ์ที่กดดัน เช่น อุบัติเหตุ ของ กนกเรขา

๕) นวนิยายแนวสังคม (Sociological Novel) คือ นวนิยายที่เสนอปัญหาความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม ผลของสังคมที่มีต่อการดำเนินชีวิตของตัวละคร บางครั้งออกมาในรูปของการเรียกร้องความเห็นใจ ผู้ประสบปัญหา หรือบางครั้งนักเขียนได้สอดแทรกความคิดเห็นของตนลงไปด้วย เช่น ปีสัจ ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ระย้า ของ สด ภูระมโรหิต ฯลฯ

๖) นวนิยายแสดงข้อคิด (Novel of Ideas) คือ นวนิยายที่เน้นความคิด เช่น เรื่องละครแห่งชีวิต ของ ม.จ.อากาศดำเกิง

๗) นวนิยายประเภทมีตัวบุคคลจริงเป็นหุ่น (Novel Clef) คือ นวนิยายที่แปลงเรื่องของบุคคลจริงมาแต่งรายละเอียดขึ้นใหม่ เช่น ตะวันตกดิน ของ กฤษณา อโศก

๘) นวนิยายการเมือง (Political Novel) คือ นวนิยายที่เน้นเรื่องลัทธิการเมือง การเมืองภายในประเทศ หรือภายนอกประเทศ เช่น จันทรหอม ของ วลีษฐ์ เดชกฤษ

๙) นวนิยายประวัติศาสตร์ (Historical Novel) คือ อาศัยเค้าจากประวัติศาสตร์มาแต่งในด้านของตัวละครหรือเหตุการณ์ เช่น ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาขอบ

๑๐) นวนิยายประเภทนักสืบและอาชญากรรม (Detective and Crime Novel) คือ นวนิยายที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการจารกรรม อาชญากรรม และการสืบสวนที่ซับซ้อน เช่น ปัวโร ของ อากาธา คริสตี้

๑๑) นวนิยายวิทยาศาสตร์ (Scientific Novel) คือ นวนิยายที่อาศัยเค้าความจริงหรือความคิดพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์มาผูกเรื่องราวให้สมจริงมากที่สุด เพื่อชักนำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องอาจเกิดขึ้นได้ เช่น ๒๐,๐๐๐ โยชน์ใต้ทะเล (20,000 League Under the Sea) ของ จูลส์ เวิร์น (Jules Verne)

๑๒) นวนิยายลูกทุ่ง (Novel of the Soil or Peasant Novel) คือ นวนิยายที่แสดงชีวิตของชาวชนบทที่ห่างไกล เช่น เมืองเดิม ของ นิมิตร ภูมิถาวร

๑๓) นวนิยายสงคราม (War Novel) คือ นวนิยายที่มีเรื่องเกี่ยวกับสงครามด้วย เช่น เจมส์ บอนด์ (James Bond) ของ เอียน เฟลมมิง Ian Fleming)

๑๔) นวนิยายหรรษา (Humorous Novel) คือ นวนิยายที่มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน เช่น พล นิกร กิมหงวน ของ ป.อินทรปาลิต อ้ายเปียด่วน

๑๕) นวนิยายผจญภัย (Adventure Novel) คือ นวนิยายที่มีตัวเอกเป็นคนกล้าหาญชอบผจญภัย เช่น ล่องไพร ของ น้อย อินทนนท์

๑๖) นวนิยายลึกลับสยองขวัญ (Terror or Gothic Novel) คือ นวนิยายที่เกี่ยวกับเรื่องภูตผีวิญญาน เช่น หม่อมทิพย์ ของ แก้วแก้ว

๑๗) นวนิยายตะวันตก (Westerner Novel) คือ นวนิยายที่มีเรื่องเกี่ยวกับความบอยอินเดียดั่ง เช่น หนังสือชุดบ้านน้อย (Little House Series) ของ ลอรา อิงกัลส์ ไวลด์เดอร์

๑๘) นวนิยายรักโรแมนติก (Romantic Novel) คือ นวนิยายที่มีเรื่องเกี่ยวกับความรักและอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น นวนิยายของโรสลาเรน เพ็ญแข วงศ์สง่า บุญมาศ

๑๙) นวนิยายอุดมคติ (Idealistic Novel) คือ นวนิยายที่เขียนขึ้นตามอุดมคติของนักเขียน แต่ละคน เช่น ยูโทเปีย (Utopia) ของ โทมัส มอร์ (Thomas More)

๒๐) นวนิยายสมจริง (Realistic Novel) คือ นวนิยายที่สร้างขึ้นเลียนแบบชีวิตจริง เช่น ละครแห่งชีวิต ของ ม.จ.อากาศดำเกิง

๒๑) นวนิยายต่างแดน (Exotic Novel) คือ นวนิยายที่ใช้ฉากในต่างประเทศมาดำเนินเรื่อง เช่น ข้างหลังภาพ ของ ศรีบูรพา

๒๒) นวนิยายแนวศาสนา (Religious Novel) เช่น กฎแห่งกรรม ของ ท.เลียงพิบูลย์ จากการแบ่งประเภทของนวนิยายดังกล่าว สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของนวนิยายใช้เกณฑ์การแบ่งได้สองประการ คือเกณฑ์การแบ่งตามเนื้อเรื่องและเกณฑ์การใช้กลวิธีในการเขียน ซึ่งจะทำให้สามารถเลือกอ่านหรือวิเคราะห์นวนิยายได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนค่านิยมของขงจื้อในนวนิยายไทย ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคมทำให้เข้าใจสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมได้มากขึ้น ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยที่ทำให้เข้าใจสังคมและวิถีชีวิตคนจีน คนไทยเชื้อสายจีนและคนไทย มีดังต่อไปนี้

Chen Jia ling (๒๕๕๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนของคนไทยเชื้อสายจีนชนบทในวรรณกรรมของกิมหลั่น มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมคนไทยเชื้อสายจีนชนบทในวรรณกรรมของกิมหลั่น และวิเคราะห์กลวิธีการเขียนที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนชนบทใน

วรรณกรรมของกิมหลั่น ขอบเขตของการวิจัยคือ สารคดีเรื่องสะใภ้จีน และนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน ๓ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อนสังคมคนไทยเชื้อสายจีนชนบทในวรรณกรรมของกิมหลั่น สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนชนบท ๖ ประการ ๑) สภาพความเป็นอยู่ คนไทยเชื้อสายจีนชนบทส่วนมากมีชีวิตยากจนและลำบาก จึงเป็นสิ่งที่ต้องเผชิญอย่างกล้าหาญสำหรับคนไทยเชื้อสายจีนชนบทเหล่านั้น ๒) วิธีการทำมาหากิน คนไทยเชื้อสายจีนชนบทมีวิธีการทำมาหากินคือ การค้าขายและการรับจ้าง คนไทยเชื้อสายจีนชนบทนิยมค้าขายมาก ๓) การแต่งงาน คนไทยเชื้อสายจีนชนบทส่วนมากแต่งงานเร็ว เงื่อนไขการเลือกคู่ครองคือ คู่ครองต้องมีนิสัยดี ขยัน กตัญญู และซื่อสัตย์ ๔) วรรณกรรมเกี่ยวกับบุตรคนไทยเชื้อสายจีนชนบทนิยมมีลูกหลานจำนวนมาก และต้องการได้บุตรเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิงเพื่อสืบตระกูล ๕) สถานะทางเพศ สถานะบุรุษสูงกว่าสตรี ๖) นิสัยคนไทยเชื้อสายจีนชนบท มีนิสัยขยัน ประหยัด และมีความกตัญญูต่อกตเวที

ขวัญฤทัย นันท์ธนะวานิช (๒๕๕๓) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย ขอบเขตของการวิจัยคือตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงในนวนิยายจำนวน ๑๒ เรื่อง ๑๗ ตัวละคร ผลการวิจัยพบว่าลักษณะทางกายภาพ ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือมีความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างกัันดังนี้ ช่วงแรกปี พ.ศ. ๒๔๙๓-พ.ศ. ๒๕๑๗ ตัวละครเอกหญิงในช่วงนี้ผู้แต่งเน้นความงามของธรรมชาติ โดยนำความสวยและลักษณะเด่นของผู้หญิงเหนือมาบรรยายคู่กับความงามของธรรมชาติ และเป็นความงามแบบอุดมคติโดยอิงกับลักษณะทางเผ่าพันธุ์ ส่วนด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่โดดเด่นคือ ซื่อบริสุทธิ์ และไม่ทันคน ช่วงที่สองปี พ.ศ. ๒๕๒๕-พ.ศ. ๒๕๔๓ ผู้แต่งไม่เน้นความงามของตัวละครเท่าใด แต่จะเน้นลักษณะนิสัยพฤติกรรมมากกว่าที่โดดเด่นคือการใช้จริตและมารยาหญิง ช่วงที่สามปี พ.ศ. ๒๕๕๐-พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้แต่งบรรยายความงามของตัวละครเอกหญิงโดยเน้นความงามในอุดมคติของผู้แต่งเท่านั้น ส่วนด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมพบว่า ผู้แต่งมักสร้างให้ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือมีคุณสมบัติพร้อมทุกด้านซึ่งทำให้ขาดความสมจริงและดูเป็นนางเอกในอุดมคติ คุณลักษณะของตัวละครเอกผู้หญิงที่ปรากฏในนวนิยายทุกช่วงคือความงามและความกตัญญู

นิษฐา จันทปัญญาศิลป์ (๒๕๔๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมของตัวละครเอกชาวจีนในนวนิยายไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่จะนำมาใช้เป็นแบบอย่างที่ดีของคนสมัยใหม่ ขอบเขตของการวิจัยคือการสำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาด้านพฤติกรรมจริยธรรมของตัวละครเอกชาวจีน ซึ่งสะท้อนอยู่ในนวนิยายไทยเรื่องชาวจีนในเมืองไทย ได้แก่ ต้นสวนอุ้ง ในจดหมายจากเมืองไทย กัง ในอยู่กับกัง เป๊าะกิม ในกตัญญูพิศवास ทিজื่อ ในไฟต้องลม เฝิงเทียนชื่อ ในกระท่อมไม้ไผ่ และ เหลียง สือพานิชย์ ในลอดลายมังกร รวมทั้งศึกษาพรรณนาของผู้เขียนนวนิยายไทยเรื่องชาวจีนในเมืองไทยเกี่ยวกับชาวจีนและหลักจริยธรรมของชาวจีน ในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของสาร โดยใช้วิธีการศึกษาการสัมภาษณ์และวิเคราะห์จากเนื้อหาในนวนิยายและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ตัวละครเอกชาวจีนที่ศึกษานี้มีรูปแบบในการดำเนินชีวิตที่เน้นในเรื่องจริยธรรมเป็นหลัก โดย ต้นสวนอุ้ง กัง และ เหลียง สือพานิชย์ มีพฤติกรรมจริยธรรมที่

เป็นแกนนำความประพฤติของ แพ็กกิม ทิฉือ และ เฝิงเทียนซื่อ ในอันดับสูงสุด ได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูทศเวที และความกล้าทางจริยธรรม ตามลำดับ จะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาและ พฤติกรรมของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครชาวจีนในนวนิยายไทยในทุก ๆ เรื่องได้ ตลอดจนทำให้ เข้าใจวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิต และสังคมของชาวจีนในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

ปัทมา คำประสิทธิ์ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนข้าราชการในนวนิยาย ของ สุวรรณี สุคนธา มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาภาพสะท้อนปัญหาข้าราชการในนวนิยายของสุวรรณี สุคนธา และศึกษาบทบาททางสังคมของนวนิยายด้านการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาข้าราชการ ขอบเขต ของการวิจัยคือ นวนิยายที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการจำนวน ๑๘ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าภาพสะท้อน ข้าราชการที่เป็นปัญหาไว้ในนวนิยายโดยแยกเสนอปัญหาข้าราชการตามสาเหตุของปัญหาออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากตัวข้าราชการเอง และปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ ปัญหาที่ เกิดจากตัวข้าราชการเอง เสนอสามด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านอุดมการณ์ ได้สะท้อนถึงข้าราชการที่ ขาดสำนึกในอุดมการณ์ ข้าราชการที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ข้าราชการที่เพิกเฉยต่ออุดมการณ์ส่งผล ให้ข้าราชการประพฤติมิชอบ ปัญหาด้านการปฏิบัติหน้าที่ ได้สะท้อนถึงการเบียดบังเวลาราชการ การใช้อำนาจช่วยเหลือพวกพ้อง การรับสินบน การยกยอกทรัพย์สินของทางราชการการวางอำนาจ อยู่เหนือประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการ และปัญหาด้านรายได้ สะท้อนถึง การมีนิสัยฟุ่มเฟือย และการรับผิดชอบแบกรับภาระครอบครัวทำให้ไม่มีรายได้พอกับรายจ่าย ส่วนปัญหาที่เกิดจากระบบราชการ เสนอไว้สองด้าน ได้แก่ ระบบงานที่ซ้ำซ้อนทำให้เกิดความล่าช้า และระบบราชการไม่รัดกุมทำให้เกิดระบบกินตามน้ำ การวิ่งเต้นและการใช้สวัสดิการ ที่ผิดวัตถุประสงค์ เป็นเหตุให้ข้าราชการแสวงหาผลประโยชน์

เพ็ญจันทร์ มาประชา (๒๕๔๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมและทรศณะ ของผู้เขียนในนวนิยายของนิเวศน์ กั้นไทยราษฎร์ ผลการวิจัยพบว่านักเขียนได้สะท้อนภาพสังคม รวมทั้งคนในสังคม ในด้านอาชีพ และพฤติกรรมของตัวละคร ในด้านปัญหาสังคม ผู้เขียนเน้น ความสำคัญของครอบครัวที่มีความสมบูรณ์ สมาชิกทุกคนในครอบครัวทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นผลทำให้ครอบครัวมีความสุข นอกจากนี้ผู้เขียนได้แสดงทรศณะเกี่ยวกับปัญหาสังคม โดยมองว่าครอบครัวที่สามีภรรยาที่มีความรักความซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นครอบครัวที่มีความสุข การประกอบอาชีพทุกอาชีพมีความสำคัญต่อสังคมถ้าหากมีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนพฤติกรรมของ คนในสังคมที่ขาดศีลธรรมจรรยาและความยากจนของคน เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาสังคม ด้านต่าง ๆ นอกจากนี้พบว่า ผู้เขียนได้ใช้ภาพสะท้อนสังคมและทรศณะของตนนำเสนอในนวนิยาย แต่ละเรื่อง เพื่อชี้แนะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้น

มันทนา ใบชา (๒๕๔๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองในนวนิยายของ นักเขียนสตรี ช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ จำนวน ๑๘ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า นักเขียนสตรีเสนอแนวคิดทางการเมืองทั้งสิ้น ๓๒ แนวคิด สรุปได้ ๖ ด้าน คือ แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับระบบการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล แนวคิดเกี่ยวกับ นักการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของนักศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและ การการแก้ไขปัญหาทางการเมือง นักเขียนสตรีเสนอแนวคิดทางการเมืองเป็นแนวคิดหลักและบางคน เสนอเป็นแนวคิดย่อยแทรกในนวนิยาย นอกจากนี้ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า นวนิยายของนักเขียนสตรีมีความสัมพันธ์กับการเมือง ๒ ช่วง คือ ช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และช่วง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙-๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ เป็นความสัมพันธ์กับการเมือง ๓ ประการ คือ นวนิยายมีบทบาทในการบันทึกหรือสะท้อนภาพการเมือง การเมืองมีอิทธิพลต่อนวนิยาย และนวนิยายมีบทบาทต่อการเสนอแนวคิดทางการเมือง

ธานีวัฒน์ บุญโต (๒๕๔๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวจีน ในวรรณกรรมของ หยก บูรพา มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตชาวจีน ในวรรณกรรมของหยก บูรพาขอบเขตของการวิจัยคือ นวนิยายและเรื่องสั้นจำนวน ๔๖ เรื่อง ในด้านสะท้อนวิถีชีวิต ชาวจีนและจุดมุ่งหมายในการเขียนวรรณกรรมสะท้อนวิถีชีวิตชาวจีนของ หยก บูรพา ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าชาวจีนจะให้ความรักความเอื้ออาทรต่อกันเมื่อมีชาวจีน อพยพเข้ามาอยู่ใหม่จะให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่อยู่อาศัยและหางานทำ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน สิ่งของเครื่องใช้ หรือช่วยเหลือกันด้วยแรงงาน ในด้านค่านิยม ชาวจีนได้รับ อิทธิพลมาจากลัทธิ “ขงจื้อ” “เต๋า” และศาสนาพุทธนิกายมหายาน เพื่อนำมายึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ปรากฏมีการประหยัด เก็บสะสมเงินทองไว้สร้างฐานะ การพึ่งตนเอง ไม่ยอมเป็น ลูกจ้างคนอื่นต่อไป ต้องการประกอบอาชีพเองอย่างมีอิสระ มีการถ่อมตัวเมื่อได้รับคำสรรเสริญเยินยอ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อการประกอบอาชีพค้าขาย เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ปฏิบัติตามคำสั่งสอนผู้ใหญ่ ความกตัญญูเวทิต่อผู้มีพระคุณ และแผ่นดินที่ตนอาศัยอยู่

สรุปได้ว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคมและผู้คนในด้านวิถีชีวิต นิสัยและ พฤติกรรมในสังคมและปัญหาของสังคมตามความเป็นจริง โดยสะท้อนผ่านตัวละครและเหตุการณ์ ในวรรณกรรม ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจว่าวรรณกรรมกับสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด สังคมมีอิทธิพล เป็นแหล่งข้อมูลที่ผลิตวรรณกรรม และวรรณกรรมมีอิทธิพลต่อสังคม

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอน

วรรณกรรมคำสอนในด้านต่าง ๆ อาจจะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ วรรณกรรม คำสอนโดยตรงและวรรณกรรมที่แทรกคำสอนแบบให้ข้อคิด ที่นำไปเป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมคำสอนโดยตรง

วรรณกรรมคำสอนเรียกว่าวรรณกรรมคำสอนโดยตรง ซึ่งมีเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คำสอนที่มุ่งสอนให้ผู้อ่านเป็นคนดี ให้ข้อคิดผู้อ่านทำแต่สิ่งที่ดีจึงถือว่าเป็นวรรณกรรมที่เสริมสร้าง ทางปัญญาและมีคุณค่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสอนโดยตรงมีดังต่อไปนี้

โสภา ศชรรัตน์ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นราภุโรวาท : การศึกษาในฐานะ วรรณกรรมคำสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสาระคำสอนและกลวิธีการนำเสนอสาระคำสอนใน วรรณกรรมคำสอนเรื่องนราภุโรวาทของประเสริฐอักษร (นามแฝง) และเสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยที่พบว่า นราภุโรวาทเป็นวรรณกรรมคำสอนที่สำคัญเรื่องหนึ่ง เนื้อหาส่วนใหญ่มีความเหมาะสมกับเยาวชนยุคทุกสมัยแม้ในปัจจุบัน เพราะประกอบไปด้วย คำสอนที่เป็นข้อคิดที่สามารถเสริมสร้างปัญญาให้เด็กและเยาวชนประพฤติตนให้ถูกต้องตามครรลอง คลองธรรมของสังคม สามารถนำคำสอนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

อย่างเหมาะสม อีกทั้งคำสอนในรากุโรวาทสามารถนำมากระตุ้นเตือนให้ผู้ใหญ่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกจิตสำนึกทางจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ด้านวิชาชีพ ทั้งนี้เพื่อประเทศชาติจะได้ผลผลิตที่เป็นคนดีมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมต่อไป

วัชรภรณ์ กิตตยานุกิตต์ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนเรื่องวรรณโสทร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนเรื่องวรรณโสทร ฉบับจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่บันทึกในหนังสือปกขาว ๑ ชุด มีจำนวน ๑๔๐ หน้า เขียนด้วยตัวอักษรสองชนิด คือ ใช้อักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นบันทึกภาษาไทย และอักษรขอมไทยบันทึกภาษาบาลี เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องวรรณโสทรเป็นวรรณกรรมคำสอนที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเกิดความรู้สึกคล้อยตามได้เป็นอย่างดี ในเชิงสังคมได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวใต้ในทุกเรื่องทั้งหลักในการดำเนินชีวิต ตลอดจนจารีตประเพณี ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าชาวใต้ศรัทธาและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

อรอุษา สุวรรณประเทศ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จดหมายจางวางหรีา : คุณค่าและความสำคัญต่อพัฒนาการวรรณกรรมไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาที่มาของเรื่อง รูปแบบกลวิธีการแปลและดัดแปลง และประเภทของวรรณกรรมเพื่อจะพิจารณาคุณค่าและความสำคัญของจดหมายจางวางหรีาที่มีต่อพัฒนาการวรรณกรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า จดหมายจางวางหรีาเป็นทั้งวรรณกรรมคำสอนและวรรณกรรมแนวขบขัน คำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคมไทย ช่วงที่เริ่มรับอารยธรรมตะวันตก เป็นคำสอนที่มีประโยชน์และยังใช้ได้จนปัจจุบัน คำสอนเหล่านี้ถูกเสนอผ่านการใช้ภาษาและเหตุการณ์ขบขัน ซึ่งเป็นกลวิธีการสร้างความขบขันที่พบมากที่สุดในเรื่องจดหมายจางวางหรีานอกจากจะมีความสำคัญในฐานะนวนิยายคำสอนเล่มแรก นวนิยายแนวขบขันเล่มแรกแล้ว ยังมีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมคำสอนแนวใหม่ถ่ายทอดคำสอนอันหนักแน่นจริงจังผ่านอารมณ์ขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัฒนา มุลเมืองแสน (๒๕๓๙) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นวนิยายอิงพุทธศาสนาของไทย : วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์นวนิยายอิงพุทธศาสนาในฐานะวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัยของนักเขียนนวนิยาย ๔ คน คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ "ธรรมโฆษ" ทวี วรคุณ และวศิน อินทสระ โดยศึกษานวนิยายอิงพุทธศาสนาจำนวน ๒๒ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า นักเขียนแทรกการสอนจริยธรรมหรือหลักธรรมที่ควรประพฤติและควรละ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ควรประพฤติ คือ ความกตัญญู ความเพียรเพื่อความสำเร็จ ความเมตตาและการให้อภัย ความเสียสละและความเป็นกัลยาณมิตร ส่วนที่ควรระวังคือ ความรัก

จรรยารัตน์ รัตนกร (๒๕๓๕) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องโลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอนจำนวน ๑๕ เรื่องใน ๓ ด้านคือ โลกทัศน์ชาวอีสานที่มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ชาวอีสานที่มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ชาวอีสานที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่าโลกทัศน์ชาวอีสานที่มีต่อมนุษย์เห็นว่า สตรีต้องรักนวลสงวนตัว มีคุณสมบัติที่ดี เป็นกุลสตรีควรมีคู่ครองเมื่อถึงวัยอันควร บุรุษต้องมีความรู้ ความกล้าหาญ ขยัน มีคุณธรรม และศีลธรรมประจำใจ ชาวอีสานเคารพยกย่องผู้อาวุโสรังเกียจผู้วางตนไม่เป็นไปตามวัยบิดามารดาต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร มีสิทธิ์ในวิถีชีวิตของบุตร บุตรจะต้อง

เคารพเชื่อฟังและตอบแทนพระคุณบิดามารดา พี่น้องควรรักและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้ปกครองในสังคมจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ยึดมั่นในศีลธรรมครองของบ้านเมืองตน มีความยุติธรรม ไม่โลภ มีเมตตาไม่ข่มเหงประชาชน รู้จักนำความรู้อันเหมาะสมมาสั่งสอนประชาชน ส่วนผู้ใต้ปกครองต้องเคารพเชื่อฟัง ซื่อสัตย์ และไม่ทำตนตีเสมอเจ้านาย ชาวอีสานมีความสนใจและซาบซึ้งต่อธรรมชาติ เห็นว่าธรรมชาติมีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ แต่ในขณะที่เดียวกันก็เห็นว่าธรรมชาตินั้นมีโทษภัยต่อชีวิตมนุษย์

สรุปได้ว่า วรรณกรรมคำสอนโดยตรงเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องสอนโดยตรงซึ่งมีประโยชน์ทั้งต่อผู้อ่านและสังคม มุ่งจะสอนให้บุคคลในสังคมเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ดี มีคุณธรรม พฤติกรรมที่ดีงาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างปัญหาและแก้ปัญหามาต่าง ๆ สั่งสอนคนเป็นคนดีและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม วรรณกรรมคำสอนโดยตรงจึงมีคุณค่าต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก และควรนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมที่แทรกคำสอนแบบให้ข้อคิด

วรรณกรรมที่แทรกคำสอนถึงแม้ว่าไม่ใช่วรรณกรรมคำสอนโดยตรง แต่ก็มีคำสอนแทรกในวรรณกรรม ผู้อ่านสามารถได้ข้อคิดจากวรรณกรรมประเภทนี้ได้เช่นเดียวกันกับวรรณกรรมคำสอนโดยตรง และก็มีคุณค่าต่อผู้อ่านเช่นกัน งานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมที่แทรกคำสอนแบบให้ข้อคิด มีดังต่อไปนี้

Xu Weijie (๒๕๕๕) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนการก่อร่างสร้างตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยจากนวนิยายไทย จุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนการก่อร่างสร้างตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยจากนวนิยายไทย และเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของนวนิยายที่สะท้อนภาพการก่อร่างสร้างตัวของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยที่มีต่อผู้อ่าน ผลการวิจัยพบว่าคนไทยเชื้อสายจีนจะสั่งสอนลูกหลานด้วยคุณธรรมคือ ซื่อสัตย์ สุจริต กตัญญูทวดที่ ขยันหมั่นเพียร พึ่งตัวเองประหยัดและถ่อมตัว สอนให้ลูกหลานสามารถตั้งฐานะ พัฒนาตัวเองได้ดี และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสังคมไทย นอกจากนี้นวนิยายไทยที่ศึกษาได้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้อ่านโดยผ่านคำพูดและการกระทำของตัวละครคนไทยเชื้อสายจีน เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความกตัญญูทวดที่ขยันหมั่นเพียร อดทน พึ่งตัวเอง และประหยัด ทำให้ผู้อ่านได้ซาบซึ้งในคุณธรรมและจริยธรรมเหล่านี้ จนสามารถปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามเหล่านี้ให้แก่ผู้อ่านได้

Ma Yuan (๒๕๕๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุลและวิเคราะห์อิทธิพลของนวนิยายที่มีเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีนจำนวน ๕ เรื่อง ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า นวนิยายของประภัสสร เสวิกุลทั้ง ๕ เรื่อง ได้สะท้อนภาพสังคมในกลุ่มของคนไทยเชื้อสายจีน ในด้านการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน คนไทยเชื้อสายจีนจะสั่งสอนบุตรหลานให้มีคุณธรรมโดยมีความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูทวดที่ ความขยันหมั่นเพียรและความอดทน การพึ่งพาตนเอง ประหยัด และถ่อมตัว คนไทยเชื้อสายจีนรุ่นเก่ายังคงรักษาขนบธรรมเนียมและประเพณีเอาไว้ได้อย่างดี แต่พอถึงรุ่นหลัง ๆ ความสำคัญที่ให้กับขนบธรรมเนียมและประเพณีเก่า ๆ ค่อย ๆ ลดลง

Pang Qianwen (๒๕๕๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนและกลวิธีการเขียนวรรณกรรมเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนกวางตุ้งของ ยุวดี ต้นสกุลรุ่งเรือง มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษากลวิธีการเขียนบันเทิงคดีที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนกวางตุ้ง ของ ยุวดีต้นสกุลรุ่งเรือง ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในด้านคุณธรรม คนไทยเชื้อสายจีนกวางตุ้งเป็นกลุ่มคนที่มีคุณธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อสังคม มีความกตัญญูกตเวทิตะ มีความขยันหมั่นเพียร และความอดทน มีการพึ่งตัวเอง รู้จักประหยัด และมีอาหารการกินที่กลายเป็นวัฒนธรรมซึ่งปรากฏในสังคม คนจีนกวางตุ้งอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้กระจายไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ของไทยตามแม่น้ำหรือท่าเรือต่าง ๆ มีการช่วยเหลือกันของคนจีนกวางตุ้งกับคนไทยนั้นทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ด้านสถานะของผู้หญิงกวางตุ้ง เป็นเพศอ่อนแอ เชื่อฟังตามผู้ใหญ่และสามี เป็นคนเรียบร้อยและเข้าใจคนอื่น มีความกตัญญู และเป็นคนที่ปฏิบัติตามประเพณีอย่างเคร่งครัด

อนุสรรา ดีไหว้ (๒๕๕๒) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สาระคำสอนในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลนายอินทร์อะวอร์ดช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔-พ.ศ. ๒๕๔๗ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสาระคำสอน กลวิธีการนำเสนอสาระคำสอน และคุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลนายอินทร์อะวอร์ดช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๔-พ.ศ. ๒๕๔๗ จำนวน ๗ เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าสาระคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลนายอินทร์อะวอร์ดคือ สาระคำสอนด้านคุณลักษณะเด็กและเยาวชนที่พึงประสงค์ ได้แก่ การรู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ การมีจริยธรรมคุณธรรม การมีความรับผิดชอบตามวัย การรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลรอบด้าน และการรู้จักช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส คุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลนายอินทร์อะวอร์ด คือคุณค่าต่อเยาวชนผู้อ่าน ได้แก่ คุณค่าด้านสังคม ประกอบด้วยการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่เด็กและเยาวชน การให้ความรู้ด้านสังคม และการสร้างจิตสำนึกด้านความสำคัญของครอบครัว รวมทั้งคุณค่าด้านภาษา ได้แก่ การเรียนรู้ลักษณะภาษาถิ่น และการใช้โวหารที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า วรรณกรรมที่ปรากฏแทรกอยู่ในวรรณกรรมสามารถปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ผู้อ่านได้โดยสะท้อนผ่านคำพูดและการกระทำของตัวละครในวรรณกรรม ทั้งในวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทยหรือเป็นวรรณกรรมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะวรรณกรรมที่แทรกคำสอนที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีนคือ การสอนให้เป็นคนที่ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวทิตะ มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน พึ่งตัวเองและรู้จักประหยัด จึงสะท้อนลักษณะของคนไทยเชื้อสายจีนว่า เป็นคนที่มีคุณธรรมที่ดีงาม

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับขงจื้อ

งานวิจัยเกี่ยวกับคำสอนของขงจื้อมีดังต่อไปนี้

อนุพันธ์ สุทธยากร (๒๕๕๑) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ในคำสอนของขงจื้อ โดยมีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะ ประเภท และคุณค่าของความสัมพันธ์ในคำสอนของขงจื้อ ขอบเขตของการวิจัยคือเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคำสอนของขงจื้อ ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ในคำสอนของขงจื้อ ที่จัดเป็นระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ๕ คู่ นั้น มีความหมายโดยนัยที่สำคัญ คือ วิถีแห่งธรรมชาติที่เป็นการกระทำตามหน้าที่และเป็นสิ่งเดียวกับธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์สามารถปลื้มปิติในธรรมชาตินี้ได้ เรียกว่า

มีคุณธรรม ซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงให้ความสัมพันธ์ราบรื่น เกิดความสงบ ความปลื้มปิติเกิดจากความศรัทธาในตัวอย่างที่ดีของบรรพบุรุษและผู้นำ ลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์คือ ลักษณะที่เป็นคุณสมบัติภายในของปัจเจก ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกระกระทำ ที่สอดคล้องกันระหว่างการขัดเกลากับการควบคุมตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมได้อย่างเหมาะสมกับสภาพภายนอก ที่เป็นจุดมุ่งหมายของชุมชนหรือสังคม และมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่สันติสุขร่วมกัน ประเภทของความสัมพันธ์อยู่ในรูปแบบการปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น ตามความเหมาะสมกับสถานะและบทบาท ภายในขอบเขตของหลักจริยธรรมตามจารีต คือความสัมพันธ์แนวตั้ง ที่แบ่งช่วงชั้นสูง-ต่ำและลำดับอาวุโสก่อน-หลัง เชื่อมโยงกันด้วยความจงรักภักดีและอำนาจของบารมี คือ สัมพันธภาพระหว่าง บิดา-มารดา กับบุตร ผูกพันกันด้วยความเคารพรักและกตัญญู ระหว่างพี่หรือผู้อาวุโสสูงกว่ากับน้องหรือผู้อาวุโสต่ำกว่า ผูกพันกันด้วยความเคารพนับถือ ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนผูกพันกันด้วยการเคารพและเชื่อฟัง คุณค่าของความสัมพันธ์อยู่ที่การปลูกฝังวินัยและคุณธรรมของปัจเจกชนให้เป็นผู้ตระหนักรู้ในการกระทำหน้าที่ที่มีต่อตนเอง และผู้อื่นในสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักจริยธรรม ปัจจุบันความสัมพันธ์ในสังคมแปรปรวนและผูกพันกันด้วยวัตถุ จนเป็นสาเหตุของปัญหาสังคม การนำคุณค่าของความสัมพันธ์ทางสังคมใน คำสอนของขงจื๊อมาประยุกต์ใช้เพื่อให้สมาชิกในสังคมเกิดการยอมรับและกระทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับบทบาท โดยเริ่มจากครอบครัว จะมีส่วนช่วยลดปัญหาสังคม ที่เกิดจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวบกพร่องได้ เพราะความเข้าใจและยอมรับในธรรมชาติของความสัมพันธ์นี้ได้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่จะเกิดประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพของสังคม และยังเอื้อต่อการศึกษาระวัตศาสตร์ การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมอีกด้วย

พระมหาวชิรพงษ์ ปญญาวิโร (มะพารมย์) (๒๕๕๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องกตัญญูในลัทธิขงจื๊อกับในพระพุทธศาสนาที่มีต่อครอบครัว มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเปรียบเทียบแนวคำสอนเรื่อง “เสี่ยว” ในลัทธิขงจื๊อ และ “กตัญญู” ในทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าแนวคำสอนเรื่อง “เสี่ยว” และ “กตัญญู” มีลักษณะสอดคล้องกัน เป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคม ซึ่งทุกฝ่ายต่างก็อิงอาศัยกันอยู่ในฐานะมีบุญคุณต่อกัน และจะต้องแสดงออกเป็นการตอบแทนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตามสมควรแก่โอกาสและสถานะ แม้ในรายละเอียดจะมีการเน้นย้ำที่แตกต่างกันบ้าง แต่หลักการของคำสอนก็สอดคล้องกัน การประยุกต์ใช้ทางสังคมพบว่า ทั้ง “เสี่ยว” ในลัทธิขงจื๊อและ “กตัญญู” ในพระพุทธศาสนาได้รับการประยุกต์ใช้ในสังคมมาตั้งแต่อดีต กระทั่งถึงปัจจุบัน คุณธรรมข้อนี้ได้กลายมาเป็น “เสาหลัก” ที่ช่วยพยุงหรือค้ำชูสังคมให้เกิดสันติสุข เกิดความร่มเย็นทั้งในสังคมจีนและสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบัน หลักความกตัญญูที่มาร่วมกับคนไทยเชื้อสายจีน และหลักความกตัญญูที่มาจากพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

พระมหาวยวง ทิวาโกโร (คนทา) (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเหรินในปรัชญาขงจื๊อกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท มีจุดมุ่งหมายศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องเหรินในปรัชญาขงจื๊อกับเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อค้นหาความเหมือนและความต่างระหว่างแนวคำสอนทั้งสองระบบ ผลการวิจัยพบว่าในประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและความสำคัญ เหรินและเมตตานั้นเรื่องความสงบสุขของสังคม และเป็นคุณธรรมที่

สามารถใช้ได้ในที่ทั่วไป ในส่วนที่แตกต่างกันคือ น้ำหนักคำสอนเรื่องเหรินของขงจื้ออยู่ที่สังคมและการเมืองเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่พุทธปรัชญาเถรวาทโดยเฉพาะตามหลักฐานที่ปรากฏในชั้นบาลี เมตตาถูกย่ำมากที่สุด ในสังคมสงฆ์และก็ผูกติดอยู่กับเรื่องกัมมัญฐาน ในฐานะเป็นอารมณ์ของสมถกัมมัญฐานฐานะของเหรินคือ ถือเป็น “หัวใจ” ของคำสอนในปรัชญาขงจื้อ ขณะที่เมตตาแม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ได้อยู่ในฐานะเป็น “หัวใจ” ของคำสอน

พระครูปลัดธณัญชัย อริยุชโย (ถิ่นกำเนิด) (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบหลักทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดเรื่องทางสายกลางของขงจื้อ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดเรื่องทางสายกลางของขงจื้อ และเปรียบเทียบทางสายกลางของพระพุทธศาสนากับทางสายกลางของขงจื้อ ผลการวิจัยพบว่าทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ดับอาสวะกิเลสทั้งปวงและนัยแห่งความเป็นกลาง วัดกันที่ ๑) ความถูกต้อง ๒) ตรงเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ ความดับทุกข์ ซึ่งเท่ากับว่าเราใช้เป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายเป็นตัวชี้วัด ดังนั้นความเป็นทางสายกลางจึงมีลักษณะเป็นเหตุนำไปสู่ผลคือ ความดับทุกข์ซึ่งเป็นจุดหมายหรือเป้าหมายสุดท้ายแห่งการปฏิบัติ ทางสายกลางของขงจื้อเฟื่องเอาสภาพของจิตที่สามารถดำรงอยู่ในภาวะเป็นปกติ แม้จะถูกสภาพแวดล้อมทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดีเข้ามากระทบหรือรบกวน ต่อจิตไม่แสดงอาการผิดปกติออกมาให้เห็น ยังสามารถรักษาคุณภาพไว้ได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนั้นความเป็นทางสายกลางของขงจื้อจึงมีลักษณะเป็นผลมากกว่าเหตุ คำสอนทั้งระบบมีความแตกต่างกัน ๑) ทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเป็นระบบของพรหมจรรย์ทั้งหมด ในขณะที่ทางสายกลางของขงจื้อเป็นแต่เพียงข้อย่อยของหลักจริยธรรมอันหนึ่งเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่หลักธรรมสำคัญอันสูงสุด ๒) ทางสายกลางของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องฝึกฝน อบรมและปฏิบัติให้มีขึ้นในตนเอง ขณะที่สายกลางของขงจื้อเป็นเรื่องที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิดเป็นธรรมชาติที่ถูกประทานมาให้โดยฟ้าหรือสวรรค์ การปฏิบัติจึงเป็นเพียงกระบวนการรื้อฟื้นความทรงจำของจิต เพื่อให้จิตได้รับรู้และปฏิบัติตามความเป็นจริง ๓) ทางสายกลางของพระพุทธศาสนามีความชัดเจนและเป็นแบบที่สมบูรณ์ มีองค์ประกอบแต่ละข้อ ๆ มีแนวทางในการปฏิบัติชัดเจนและมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ขณะที่ทางสายกลางของขงจื้อยังขาดความชัดเจนในแง่มุมของการปฏิบัติ

สุรชัย ศิริไกร (๒๕๓๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศาสนาและลัทธิความเชื่อของชาวจีน : การรวมศาสนาพุทธ เต๋า และขงจื้อ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของการรวมศาสนาพุทธ เต๋าและขงจื้อในประเทศจีน โดยการค้นคว้าประวัติศาสตร์ศาสนา ขอบเขตของการวิจัยคือคัมภีร์และหลักคำสอนของทั้งสามศาสนาและงานวิจัยต่าง ๆ ของนักวิชาการในเชิงประวัติศาสตร์และคุณภาพ เพื่อให้ทราบว่าสามศาสนามีการปฏิรูปและผสมผสานปรัชญาของแต่ละศาสนาอย่างไรบ้าง รวมทั้งปัจจัยทางด้านสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละยุคสมัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมสามศาสนาด้วย จากยุคราชวงศ์ฉังจนถึงราชวงศ์หมิง ผลการวิจัยพบว่า ขงจื้อเป็นศาสดาของลัทธิขงจื้อ มุ่งสอนแต่โลกียธรรม เพื่อที่จะให้มนุษย์ที่เกิดมาแล้วในโลกนี้จะมีชีวิตที่สมบูรณ์พูนสุข มีคุณธรรมและสังคมมีสันติสุข หลักคุณธรรมของขงจื้อที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับ และเป็นคุณธรรมพื้นฐานของสังคมจีนมาเป็นเวลาช้านานกว่าสองพันปีคือ คุณธรรม ๘ ประการ ประกอบด้วย (เหา) ความกตัญญูแก่เวทีคุณ

ต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ (ตี้) ความเคารพรักใคร่ปรองดองระหว่างญาติมิตรพี่น้อง (จง) ความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อผู้ปกครอง (ซิ่น) ความสัจจวาจา (หวิ) ความมีมารยาท (อี) ความซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่ (เนี่ยน) ความบริสุทธิ์กายและใจ และ (ฉี) มีหิริโอตตปละ การผสมผสานระหว่างปรัชญาของศาสนาพุทธกับเต๋าและกับวัฒนธรรมและอุปนิสัยของชาวจีนทำให้เกิดพุทธศาสนานิกายใหม่ ๆ ขึ้นในประเทศจีน ในขณะที่เดียวกันผู้นำศาสนาเต๋าและขงจื้อก็รับเอาปรัชญาพุทธศาสนาไปปรับปรุงคำสอนศาสนาของตน ทำให้เกิดการปฏิรูปของศาสนาเต๋าและขงจื้อด้วย การผสมผสานและการปฏิรูปของศาสนาทั้งสามทำให้หลักธรรมของทั้งสามศาสนามีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น และเกิดขบวนการรวมสามศาสนาเข้าด้วยกันในยุคราชวงศ์ซ่งและหมิง ชาวจีนส่วนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนในภาคใต้จึงเคารพนับถือศาสนาพุทธ เต๋าและขงจื้อรวมกันโดยไม่มี ความรังเกียจมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งชาวจีนโพ้นทะเลต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่อพยพจากภาคใต้ของประเทศจีนสู่ประเทศเอเชียอาคเนย์และประเทศอื่น ๆ

สรุปได้ว่า หลักคำสอนของขงจื้อเน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมที่มีบทบาทที่ทำให้สังคมมีความสงบสุข เช่น เหริน (เมตตาธรรม) คุณธรรม (ประกอบด้วยความกตัญญู ความเคารพรักใคร่ ความซื่อสัตย์ และความมีมารยาท เป็นต้น) คำสอนเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสอนให้คนเป็นคนมีระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังทำให้ครอบครัวและสังคมมีความเข้มแข็งและมั่นคง